Verſ. 14.) Benedictus Dominus Deus Iſrael à ſæculo & uſque in ſæculum: fiat fiat.

CLarus clauſulæ ſenſus. Eam imponit vel David ſuomet nomine vel Chriſtus, vel Eccleſia, vel quilibet juſtus, quaſi reſpondens benevolentiæ divinæ, de qua ſuperiùs *a*, *quoniam voluiſti me*. Si David, non ſolùm pro beneficio temporali, ſed multo magis pro incarnatione annexiſque illi myſteriis aliis, optans gratias iſtas perpetuas eſſe: Incarnationem verò quam primùm fieri. Alia ratio ſic hunc terminandi Pſalmum ſatis communis noſtris, etiam non Hebræis tantùm, eſt, ubi invenitur finis libri primi Pſalmorum, ex quinque: quia & eodem pacto terminatur Pſalmus LXXI. ubi deſinit ſecundus. LXXXVIII. ubi tertius. CV. ubi quartus. CL. ubi ultimus, cujus finis præter *haleluiah* repetitum terdecies toto illo libro, eſt provocatio omnis ſpiritus ad laudandum Deum. Verùm de hac librorum quinque partitione, & quo modo nihilominus unus cenſeatur, dixi in præfatione.

a verſ. 13.

Negat hoc loco Thomas indicari finem libri particula *fiat*, vel, *Amen*. Vult ſignificare continuationem conformationemque voluntatis, non verò conſummationem operis. Caſſiodorus item negat, quia in actibus *b* Apoſtolorum, appellatur *Liber Pſalmorum*. Ambroſius de fine cujuſque libri myſticam rationem aſſignat, hujus quidem, quoniam Paſſio Domini de qua Pſalmus iſte eſt, finis eſt quadrageſimæ, ut ſecundus liber inciperet à myſteriis renovationis, & perfectiora contineret ſacramenta, ut deſineret in LXXI. quo regnum Chriſti pacificum toto orbe diffuſum annuntiatur, &c. Docet præterea unum dici librum, & plures, quo modo unum & quatuor Evangelia: numerum quinarium quinque ſenſibus reſpondere, & quia ſenſus ut interni etiam ſpectari poſſunt unius Pſalterii quod decem chordis conſtat, libro, illo quinque contineri.

b c. 1. 20.

Benedictus Dominus Deus Iſrael,) addit Chaldæus, *nomen benedictum nomen Domini Dei Iſrael*. Uſurpavit illa verba Joannis Pater *c*, initio Cantici ſui. Uſus eſt iiſdem David poſt inauguratum Salomonem filium in regem *d* qua de re, hunc Pſalmum eſſe, antea nonnullis videri retulimus: & Salomon in dedicatione templi *e*, ſicut & pater illius in ſolemni illatione arcæ *f*: & Hiram gratulans Salomoni conſilium ædificandi domum Domino, & palatium ſibi *g*. Denique omiſſis aliis locis ſi quæ ſint, eadem repetuntur Pſalmo LXXI. *h* & CV. *i* Benedictum vero Salvatorem Iſrael invocavit Judas Machabæus *k*. Auguſtinus & alii ſpectant in Deo Iſrael quo ſit Deus minoris filii cui ſervit major *l* idest, Gentiles, cui Judæus, hoc reprobato, illo electo, Capſarios noſtros vocat Judæos qui ſtudentibus nobis codices portent, quos ab inimiciſmet oblatos proferamus contra paganos, ut de chartis inimicorum convincantur adverſarii. Ruffinus, Thomas quidamque præterea vim faciunt in etymo *Iſrael*, ſed minimè verò, ut alibi à me demonſtratum eſt, quod ſignificat *videntem Deum*. Thomas adhuc in Deo attendit debitam ei λατρείαν in Domino δουλείαν. Apollinarius notat, eum qui prænuntiatur nempe Chriſtum, hoc loco ſignificari non ſolùm hominem eſſe, ſed etiam Deum, qui ante ſæcula interminabilem naturam habeat. Sic loquitur quoque de Chriſto Paulus *m*, *qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula*. Chryſoſtomus *n* teſtatur ſe voces iſtas, *Benedictus Deus*, fere ſemper habuiſſe in ore; feruntque Paulo Papæ IV. qui Chryſoſtomo addictiſſimus erat, familiares fuiſſe. Quo autem pacto benedicatur à nobis Deus jam pridem docui.

c Luc. 1. 68.
d 3. Reg. 1. 48.
e c. 8. 16. & 2. Paral. 6. 4.
f 1. Paralip. 16. 8.
g 2. Paral. 2. 12.
h verſ. 18.
i verſ. 48.
k 1. Machab. 4. 30.
l Gen. 25. 23.
m Rom. 9. 5.
n Hom. 12. ad pop.
Chryſoſtomo voces frequentes & Paulo IV.

A ſæculo & uſque in ſæculum.) Hanc item formulam, ſive cum aliis legas, *à ſæculo & in ſæculum*, aliàs expendimus, dicentes idem valere, ac, *in æternum*, ut Ambroſius declarat, Thomas, alii. Ambroſius vero, ex infinito in infinitum, ſed & Athanaſius & Chryſoſtomus *o* explicant, à præſenti uſque in futurum, ut hic ubi ex parte tantùm cognoſcimur, ex parte benedicimus, ibi cum perfecta cognitione perfectè evacuando quod ex parte eſt *p*. De hoc etiam ſæculo in quo inchoemus perſeverando uſque ad futurum, Ruffinus, Caſſiodorus, Hugo, Remigius, Haimo, Bruno & plures.

o Hom. 2.
p 1. Cor. 13. 10.

Fiat fiat.) Græcè γένοιτο γένοιτο, Hieronymus, *Amen. Amen*. Prout eſt quoque in Hebræo, & Symmachus retinuit, ἀμὴν ἀμὴν, Auguſtinus interſerit alia, *& dicet omnis populus*, tranſcribens forſitan ex fine Pſalmi CV. Hæc tamen etiam Paraphraſtes addidit, *& dicunt juſti* ויימרון אריקיא *veiemerun tſandikaiia*. Aquila ſolet reddere, πεπιστωμένως πεπιστωμένως, *fideliter fideliter*.

De *Amen* egi ſatis copioſè in extremo Epiſtolæ Joannis, & in cap. 10. Actuum Apoſtolorum *q*. Ambroſius docens, *fiat fiat*, γένοιτο γένοιτο, eſſe imperantis, precantis, confirmantis, & hic tertio modo ſumi, maximè quia repetitio fit, ait eamdem vim habere *Amen*, *amen*, ut ſicut quum Sacerdos benedicit, populus reſpondet, *Amen*, confirmans benedictionem ſibi quam Sacerdos à Domino deprecatur. Ita in Pſalmo reſponſum eſſe *fiat fiat*, quaſi *Amen Amen*. Probat id, exemplis novi Teſtamenti, tùm verò ex Evangelio Joannis qui geminare ſolet, *Amen Amen*, quia inquit ipſe maximè (quod & aliàs *r* annotavi) de cœleſtibus & profundis myſteriis eſt locutus. Non video cur non nunc quoque deprecationem, votum ac deſiderium denotet, quod ſentit Caſſiodorus, ſicut & in aliis Pſalm. LXXI. *ſ* LXXXVIII. *t* CV. *u* & in fine orationis Dominicæ *x*, cujus Hieronymus vocat ſignalem, & in fine præterea benedictionis, ſuper quam etiam idiota teſte Paulo *y* illud dicebat. Denique in fine maledictionum, ad quas ut habetur in Deuteronomio *z*, populus reſpondebat *Amen*, ut ſuperſedeam aliis exemplis. Nec obſtat geminatio vocis, quia quum benediceret Eſdras Domino Deo magno, reſpondit populus bis, *Amen Amen*, elevans manus incurvando ſe, adorando Deum prono corpore in terram *a*. Utrumque ſignificatur, & confirmatio quod ſit benedicendus ſemper Deus, & voluntas ut omnino ita fiat. Cajetanus in repetitione notat ſatietatem animæ & corporis in reſurrectione, aut laudationem ſinceram Dei internam & externam animo & ab aliis quæ in ovili cœleſti: Bruno, in Eccleſia de Judæis & Gentibus, quos Remigius nominat priorem populum. Ludolphus, omnes. De eadem particula *Amen* copioſè tractat Benedictus XI. *b* illud etiam obſervans de repetitione ipſius apud Joannem quod ante dixi. Præterea Urbanus *c* Papa IV. qui notat accipi ut nomen Dei, ſive Chriſti *d*, adverbium, ut verbum, & hoc ultimo modo idem valere quod *fiat*, neque in Pſalmis poni. Et nos vero Pſalmum concludamus benedicendo Deum, ac laudando, ut facit Ambroſius, atque dicendo, *Benedictus Dominus Deus Iſrael*, qui tanta nobis aperuit myſteria, *à ſæculo in ſæculum*: idest ex infinito in infinitum: *fiat fiat*.

q verſ. 34.
r Act. 10. 34.
ſ verſ. 19.
t verſ. 52.
u verſ. 48.
x Mat. 6. 13.
y 1 Cor. 14. 16.
z c. 27. 15. & ſeq.
a 2. Eſd. 8. 6.
b in id c. 5. Mat. Amen dico vobis donec tranſeant, &c. fol. 139.
c in Pſ. 50. To. 1 Biblioth. P. P.
d Apoc. 3. 15.

PSALMUS
QUADRAGESIMUS PRIMUS.

1 In finem Intellectus filiis Core.

2 QUemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus:
3 Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei.
4 Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. dum dicitur mihi quotidie: Ubi eſt Deus tuus?
5 Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, uſque ad domum Dei:
In voce exultationis, & confeſſionis, ſonus epulantis.
6 Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei. 7. & Deus meus.
Ad me ipſum anima mea conturbata eſt: propterea memor ero tui de terra Jordanis, & Hermoniim à monte modico.
8 Abyſſus abyſſum invocat, in voce cataractarum tuarum.
Omnia excelſa tua, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.
9 In die mandavit Dominus miſericordiam ſuam: & nocte canticum ejus.
Apud me oratio Deo vitæ meæ, 10. Dicam Deo: Suſceptor meus es.
Quare oblitus es mei? quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus?
11 Dum confringuntur oſſa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei:
Dum dicunt mihi per ſingulos dies:
12 Ubi eſt Deus tuus? quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei & Deus meus.

TITULUS.

Verſ. 1.) In finem, Intellectus filiis Core.

QUod attinet ad titulum, egent ſolum declaratione illa verba *filiis Core*; quia quid ſibi velit *intellectus*, dixi in titulo Pſalmi XXXI, quid, *in finem*, in titulo IV. Refert B. Thomas aliam lectionem, *in finem intellectus filii Core*. Fuit Core unus de auctoribus ſeditionis contra Moſem, & Aaron *a*: ſed factum eſt grande miraculum, ut eo pereunte (adeo horribiliter) filii ejus non perirent *b*, quippe minimè conſentientes peccato patris. Hi porrò nominantur filii Aſir, Helcana, Abiaſaph *c*; quos ferunt *d* doctrina, prophetia, Muſica, inſignes fuiſſe. Coritas tempore David nempe ac poſteros illorum aliorum, Hieronymus *e* ait ſuper miniſterii opera cuſtodes veſtibulorum tabernaculi fuiſſe, & cuſtodiviſſe oſtia tabernaculi exteriùs: patres eorum qui in Pſalterio habent titulos, cuſtodiviſſe oſtium interiùs tabernaculi ejuſdem & cantores fuiſſe caſtrorum Domini *f*. Non eſt autem credibile, quod Lyr. cum R. Salomone aſſerit, in familia Core perſeveraſſe donum Prophetiæ uſque ad ætatem Davidis, quia nil tale in Scripturis ſacris extat.

a Nu. 16. 49.
b c. 16. 11.
c 1. Par. 6. 22. 23.
d R. Kimhi.
e quæſt. Hebr. in Paralip.
f 1. Par. 20. 21.

Pſalmi præter iſtum gerentes in titulis, eumdem Core, ſunt, XLIII. XLIV. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. LXXXIII. LXXXIV. LXXXVI. LXXXVII. Euſebius aſſerit eſſe octo. Sed ea forſan ductus ratione, quod ſequens XLII. licèt in titulo habeat Davidem, tamen creditur à nonnullis eſſe pars præcedentis. In ultimo adjungitur Eman, quia filii Core ad hunc pertinebant, tamquam ad unum de principibus Magiſtris cantorum, qui, ut etiam dixi in titulo Pſalmi XXXVIII. *g* erant præter illum, Aſaph, & Idithun. Docet idem Euſebius intelligentiam requiri ad ea perficienda, quæ ſunt in hoc & in aliis Pſalmis ſimili titulo (intellectus) inſignitis. Idipſum quadam docet epiſtola Hieronymus *h*; Ubi enim inquit ſimplex & apertus eſt ſenſus, quid neceſſe audientem intelligentiæ præmoneri, & dici ad eum, *qui habet aures audiendi audiat* *i*? Heſychius, indicari quod filii Core ſapientiores patre fuerint, cujus non ſunt ſeditionem imitati. Addit Euſebius, neque Pſ. nominari, neque canticum aliudve hujuſmodi, quia quæ hic continentur, dolentium & afflictorum verba ſunt. Et Genebrardus tamen ſecundùm Pſalmorum librum hinc inchoatum uſque ad LXXI. docet in fine præcedentis eſſe de rebus lætis. Imo Hieronymus *k*, quem ſequitur Caſſiodorus, & prior illis Cyprianus *l*, aliuſve antiquus auctor operis de Cardinalibus virtutibus Chriſti, obſervavit numquam filios Core aliquid triſte cantaviſſe, ſed læta, jucunda, cæleſtia, æterna. Porrò quum hic commentario qui dicitur Hieronymi, nihil dicatur de filiis Core, ipſe autem citata epiſtola ad principium in hoc ſe Pſal. Adicturum polliceri videatur, unum argumentum eſt non eſſe auctorem dicti commentarii. Hieronymi verſio habet in titulo *pro victoria doctiſſimi filiorum Core*, licèt in editione Victorii aliter, *victori intellectus filiis Core*. Aquila & Symmachus vertunt, εἰς σύνεσιν τῶν υἱῶν Κορέ quod LXX. τοῖς υἱοῖς, & aliqui codices συνέσεως, pro εἰς σύνεσιν, quæ lectio conſentanea magis eſt noſtræ vulgatæ. Sed hæc ſunt parvi momenti, & oriuntur ex ſervili littera ל *le*, quæ inſervit nunc dativo, nunc genitivo caſui, ut aliàs annotavimus. Thomas, ut dixi, legit in ſingulari, *filii*, & quidam alii, ſed Hebraicè eſt בני *bene* plurale, in regimine, & Græcè, ut dixi, υἱῶν, vel υἱοῖς. Numerus pro numero quandoque ſumitur, & de pluribus affirmatur, quod uni tantum convenit, inquit Lyranus, juxta opinionem, quod unus de filiis Core compoſuerit Pſalmum: ſed quia credimus auctorem omnium Davidem, dicemus per unum filiorum Core denotari perfectum ceteris. Quia verò ſignificat קורח *korach*, quod molliùs dicimus *Core calvum*, Auguſtinus, Hieronymus *m*, Ruffinus, & alii, *filiis Core*, Chriſtianos deſignari volunt, quod Chriſtus in loco Calvariæ, ſive Golgotha, ſit Crucifixus, & Chriſtiani ſint filii ſponſi, filii paſſionis illius, filii redempti ſanguine illius, filii crucis illius, portantes in fronte, quod inimici in loco Calvariæ fixerunt; denique qui tales calvos rident ab urſis peribunt quemadmodum irriſores Eliſæi *n* calvi. Nil opus opinionem referre R. Abraham, verbis tituli denotari, principium concentus muſici noti, ſecundum quem cantandus eſſet iſte Pſalmus.

g 2. Paral. 25. 1.
h Ep. 140.
i Mat. 13. 9.
k Ep. 26. ex rejectus in tomum 9.
l Serm. de reſur.
Argumentum non eſſe auctorem commentarii ipſi adſcripti Hieronymum.
m Ep. 26. Tom. 9.
n 4. Reg. 2. 23.

ARGUMENTUM.

SI quæratur nunc argumentum quod ſit; conſtat, ſub Davidis typo, qui ejectus aut à Saule aut ab Abſalone, & variis malis affectus, atque impiorum vocibus exagitatus, quaſi ſua in Deum ſpe fruſtraretur, tenebatur magno deſiderio, ſolicitudine, dolore, quod ei non liceret in Dei domum redire, ac rebus ſacris intereſſe, & operam dare: vel ſub alia figura pii alicujus Judæi, ſive populi totius in Babylone captivi, reditumque avidè deſiderantis in Jeruſalem & templum; * deſcribi pium ac religioſum quemvis hominem, qui fatigatus hujus vitæ malis, & vexatus improborum ludibriis, cœleſtem ſuſpiret ad patriam, cupiens diſſolvi, & eſſe cum Deo ſive Chriſto *o*, interim vero ſeipſum dum vota differuntur, confirmet in ſpe adipiſcendæ rei tantopere concupitæ. Ad Chriſtum quoque transferunt aliqui *p*, ex hoc exilio, quo ſeſe ſponte noſtra cauſſa demiſerat, remigrare cupientem in cœleſtem illam patriam, & ad Patrem, ut quum dicebat *q*, *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me eſt*, & factus poſtea ſimilis capreæ *r*, *hinnuloque cervorum*, aſcendit imò fugit *ſuper montes Bether, & aromatum* *ſ*. Serpentem diabolum hic ſine ulla ſui offenſione protrivit, cui calcaneum obtulit, ſed ejus venena non ſenſit. Heſychius & Auguſtinus de baptiſmi deſiderio peculiariter hunc eſſe Pſ. docent, quamvis Auguſtinus præterea de cœleſtis beatitudinis. Euſebius deplorationem ob interitum Hebræorum, & diſperſionem in omnes nationes, hic eſſe ſcribit. Cyrillus, ſuſpiria Hebræorum ſub mundi finem ad Chriſtum convertendorum. Monet Theodoretus, *intellectum* in titulo apponi, quoniam eo in primis agent qui erant in captivitate Babylonis, Daniel, Ezechiel, tres pueri, & ſimiles majore intelligentia præditi, hæc aut hujuſmodi verba ad Deum clamabant.

** Theodoret. Euth. Nicep. Baſil. Trev. Lyra.*
o Phil. 1. 23.
p Ambroſius
q Joa. 14. 15. 28.
r Cant. 2. 17.
ſ c. 8. 14.

Quod primo dixi loco pluribus probatur. Athanaſius vero Marcellino quoque ſuadet, ut ſi magno deſiderio in Deum feratur, audieritque opprobria inimicorum, ne perturbetur, ſed memor æterni fructus, qui ex hujuſmodi deſiderio naſcitur, conſoletur animam ipſe in Deum, eaque faciat, ut revelet, & mitiget vitæ moleſtias, legendo hunc Pſalmum.

Athanaſii præceptum circa hujus Pſ. lectionem.

Verſ. 2.

Verſ. 2.) Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes a- A
quarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus.

Verſ. 3.) Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum,
quando veniam & apparebo ante faciem Dei.

Verſ. 4.) Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac no-
cte, dum dicitur mihi quotidie, ubi eſt Deus
tuus.

NOn magis cupidè cervus, quem infeſtant canes,
venatoreſque, perſequendo, aut quando æſtuat
voratis ſerpentibus, anhelus fontes petit ad extinguen-
dam ſitim, curandumque venenum, quàm tui Deus a-
nima mea deſiderio flagrat: ut variis divexata calami-
tatibus, in te aquæ vivæ ac ipſius vitæ pleniſſimo pe-
renni ſuaviſſimoque fonte penitus conquieſcat, recree-
tur, perficiatur. Omnis mihi mora longior ac mole-
ſtior, donec detur in conſpectum tuum venire, ubi tu
te ipſum in hac vita peculiariter manifeſtas, dum cole- B
ris in arca, ſed longè magis poſt præſentis ærumnas,
quum licebit aliquando clarè contemplari faciem tuam
ac teipſum. Iſto paſcor nunc deſiderio, ita ut omnis
mihi alius faſtidio ſit cibus, nec libet aliud facere,
quàm continenter & effusè lacrymari, dum exprobran-
do & inſultando, quaſi vanè ſperem in te, & te incaſ-
ſum colam, non dubitant amarè mihi dicere inimici
mei, ubi tuus ille eſt Deus, de cujus tibi præſente ope
tam glorioſè ac jactabundè loquebaris? Chryſoſtomus
exaggerat valde magnitudinem amoris Divini quam
David hoc Pſalmo manifeſtat. Ait, pro more aman-
tium, amorem non cœlare, ſed enuntiare vicinis, &
a 2.Cor.6.11 dicere ſe amare: ſicut Paulus ſcribebat *a*, *os noſtrum
ad vos apertum eſt Corinthi*, hoc eſt, non poſſum conti-
nere, & ſilentio premere dilectionem. Eodem præte-
rea pacto eumdem Davidem alibi canere *b*, *Deus Deus
b Pſ.62. meus ad te de luce vigilo: ſitivit ad te anima mea, ſicut
terra inacceſſa ſine aqua & deſerta.*

Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum.)
Hieronymus recitatus à Treveto, & in editione Victo- C
rii, *ſicut areola præparata ad irrigationes aquarum*: quum
tamen in bibliis regiis ponatur ex eodem Hieronymo,
ſicut deſiderat cervus ad fontes aquarum. Aquila, ὡς αὐ-
λὼν πεπρασιᾶσαι *quemadmodum convallis ſitiet imbrem*
VI. editi ὃν τρόπον πεδίον πασιῶν *quemadmodum cam-
pus ſitiet imbrem*. Sic quidem auctor notationum in bi-
bliis Sixtinis editionis LXX. vertit, quod non ſatis
probo, quum πρασιάζειν vel, πρασιάζεσθαι, *ſitire* ſi-
gnificare nullo putem doceri exemplo poſſe, eſt pro-
priè, *porraceum eſſe* ſive *praſinum*, & porrum imitari ac
referre, ſicut σμυρνίζειν, *æmulum myrrhæ*, ut loquitur
c l.3. c. 94. l.4. c.155. Dioſcorides *c*, utrumque ſic uſurpans. Prætereà quo-
niam πρασιαὶ in hortis propriè ſunt areolæ quadratæ, in
quibus porri, & alia ejuſmodi olera ſeruntur, quibus
liberalis irrigatio neceſſaria eſt: idcircò Hieronym.
optimè aſſecutus vim Græci verbi πρασιάζεσθαι, reddi-
dit *ſicut areola præparata ad irrigationes aquarum*, non
alius quod ſciam auctor uſurpat id verbum. Excogita-
tum forſan eſt ab illis interpretibus, aut, quod aliis
vocabulis contigit, periit poſtea uſus ejus. Nec omni- D
no tamen male interpretari liceat, *ſitire*, quia ſemina
in areolis ad excipiendam aquam paratis jacta, & ipſæ-
met areolæ ſecundum metaphoram, rectè dicuntur ſi-
tire, quemadmodum Propheta noſter eadem figura di-
xit animam ſuam ſimilem *terræ ſine aqua* ad Deum eſſe,
d Pſ.141.6. *d*, videlicet expetentem aquæ divinæ conſolationis be-
e verſ.ult. neficium. Miratur Trevetus, Hieronymum hìc dum-
taxat receſſiſſe ab Hebraica veritate, quæ habet תערג
באיל *ebraii al thabharog*, *ſicut cervus*, aut, *cerva cla-
mat*, glocitat, deſiderat. Idem auctor notationum bi-
blicarum Græcarum monet, Hieronymum in cap. 1. *e*
Joelis expreſſiſſe vim Hebrææ phraſis, quæ ibi eſt, at-
que in hoc loco: *Sed & beſtiæ agri quaſi area ſitiens im-
brem ſuſpexerunt ad te, quoniam exſiccati ſunt fontes a-
quarum*, &c. dum *aream* poſuit, & *ſitiendi* verbum vo-
cabuli Hebræi תערג *thabharog*, ſignificationem du-
plicem oſtendit & eam quæ in præſenti loco poſita eſt
à LXX. ἐπιποθεῖ, *deſiderat*, & ab ipſomet Hierony-
mo, *ſicut areola præparata*. Significat autem ערונה
hharugah, ſulcum ſive lineam & aream certis lineis,

& ſulcis, circumſcriptam; quam olitores faciunt,
quaſi dicas etiam ערובה *hharuchah*, ideſt, ordinata,
ſed ערג *hharag*, ſonum vocemque ſignificat, quam cer-
vus mittit, quod *glocitare* dicunt Latini. Nomen איל
aiil, vel promiſcui generis eſt, *cervum*, & *cervam*
comprehendens, ſicut גמל *gamal*, *cameli* nomen, fœ-
minæ quoque tribuitur, vel quum verbum תערג *tha-
hharog*, ſit generis fœminini, ſupplendum erit nomen
(anima) quemadmodum clamabit ſeu clamat, gloci-
tat, deſiderat anima cervi, &c. ſed non video, quo pa-
cto Hieronymus omiſerit nomen cervi. Græcus articu-
lus denotat fœminam, ἡ ἔλαφος. Symmachus, Euſebio
teſte, ἱμείρεται dixit, ſicut & Apollinarius participio
fœminino ἱμείρουσα, quæ vehementiam deſiderii cupidi-
tatiſque denotant, ſicut & compoſitum ἐπιποθεῖ. Ei-
dem Symmach. ſcholion tribuit dixiſſe ὡς σπεύδει *ſicut
feſtinat*, deſiderium namque urget, ac feſtinationem
& celeritatem efficit: viciſſim qui feſtinat, pervenire
deſiderat. Euthymius ac Nicephorus, *deſiderare* pro
feſtinare poſitum docent: ſed prior Aquilæ adſcribit
feſtinandi verbum. Rurſum Apollinarius pro ἔλαφος
protulit κεμὰς, qui eſt *hinnulus cervi*, vel, caprea, vel
dama. Paraphraſtes Chal. concordat penitus cum
editione noſtra. Alia Pſalteria Latina, *ſicut cervus de-
ſiderat*, &c. Cervi proprietates multæ ſunt, quas Hu-
go Card. aut Alenſis verſibus perſequitur comprehen-
ſas, & ad quemlibet juſtum accommodat.

Clune natans portat, vocat Hydros, cornua mutat.
Cor ſenis oſſeſcit, ſalis, & ſitit, & juveneſcit,
Sylveſter, ſapidus, vivax, velox, ſine cauda.
Pes durus, ſalvuſque pilus, venatio fœtus,
Pugnat ob uxores, fuſa pinguedine ſquallens.
Surdus demiſſis, bene rectis auribus audit.

De velocitate & partus difficultate dixi antea Pſalmo f verſ.34.
XVII. *f* & XXVIII. *g* ac in priore, majorem fœminæ g verſ.8.
velocitatem, ſeu celeritatem & agilitatem eſſe. Non
omnes ad rem noſtram nunc faciunt, ut nec quæ Ai-
guanus demonſtrat de cervo pro prædicatione Evange-
lica, paupertate voluntaria, paſtorali eminentia, do-
ctrinali ſapientia, fraternali amicitia, fidelitate Ca-
tholica. Indico fontes talia ſitientibus, alia ipſe ſi-
tiens, & ſentiens. Ambroſius, Davidem ipſum deplo-
rantem infirmitatem fragilitatis humanæ, ſed blandè,
placidè, manſuetè, mitiore affectu, quod Job ait fe-
ciſſe majore cothurno, ut ſuperiorem, directum, ve-
hementem, acrem, quaſi gravibus exaſperatum dolo-
ribus; affirmat ſimilem cervo, cujus mitis natura, ſed
præſertim Chriſto, quem vocat Sapiens *h*, cervum a- h Prov.5.19
micitiæ, & pullum gratiarum, quia hominibus ſe mi-
ra ſimplicitate junxit, à quibus ei parabantur inſidiæ.
Fertur enim, inquit, hujuſmodi cervorum eſſe ſimpli- Cervorum ſimplicitas.
citas, ut quum ſe exagitari viderint, his ſeſe equitibus
adjungant, qui miniſterio fraudis appoſiti, fugæ ſpe-
cie ac ſimulatione ſocietatis inductos ad retia uſque de-
ducant. Ita ergo Dominus, ſubdit, tamquam igna-
rus periculi atque improvidus, Judæis dolum ſibi ſtru-
entibus admiſcebatur, & ſocietatem Judæ proditoris
ſibi aſcivit, cujus ſimulatione funeſta uſque ad Crucis
laqueos & paſſionis retia pervenit. Idem prætereà de
Chriſto: Auguſtinus vero, Hieronymus *i*, Arnobius, i Ep.26.&c.9
Ruffinus, aliique Latini, & ex Græcis Didymus, Eu-
ſebius, Baſilius, Theodoretus, Heſychius, Chryſo-
ſtomus, Epiphanius *k*, de quocumque juſto, myſticè k ad Phyſiologum c. 5.
ſeu figuratè, interpretantur, qui vitiorum ſerpentes
conſumat, ſitiat autem vel baptiſmum adhuc catechu-
menus, vel fontes perennis beatitudinis. Meminerunt
autem cervinæ hujus proprietatis phyſiologi omnes, ut
Plinius, Ælianus, Solinus, Ariſtoteles *l*, etſi hìc in l 6. de hiſtor animal. c.29
genere in cauſſam reddat, cur fugiant ad aquas cervi
æſtum ac anhelitum quum patiuntur. Sed quod atti-
net ad Judæos in captivitate Babylonica verſantes, a-
cutè, Baſilius ac Theodoretus obſervant, innuere, ſe
apud impios illos tamquam apud ſerpentes agere, illo-
rumque veluti venenis infectos inardeſcere, in ſitim
religionis divinæ, in ſua regione à qua exulabant, ce-
lebrandæ.

Tropologiam communem cuivis varios vitiorum ſer-
pentes interficienti, omnium exactiſſimè perſequitur
Auguſtinus, præter ſummam pernicitatem, qua pollet
in

incurrendo cervus. Docet, in juſto non eſſe tardita-
tem, ſed impigrè currere, impigrè deſiderare inſic-
a Pſ.35.10 cabilem fontem vitæ, cum quo ſimul eſt lumen
inobſcurabile *a*, conſumere ſerpentes iniquitatis,
Cervorum proprietates. tuumque amplius deſiderare fontem veritatis. Me-
minit prætereà, de alia cervi proprietate, ut u-
nus onus capitis ponat ſuper alium, quando in ag-
mine ſuo ambulant, vel natando, aliàs terrarum
partes petunt, ita ut uno præcedente ſequantur,
qui ſupra eum capita ponunt, & ſupra illos alii
aliique, donec agmen finiatur: primus autem fati-
gatus redeat ad poſteriora, ut alius ei ſuccedat,
* Gal. 6. 2 qui portet, quod ille portabat, & hoc tropologicè
illud eſſe quod præcipit Apoſtolus *, ut alter al-
terius onera portemus. Propoſito congruit, curſus
ad fontes, vel refrigerationis cauſſa, vel extinguen-
dæ ſitis, vel veneni purgandi, vel vetuſtatis defe-
b Annot. in Pſ. c.31 ctum reparandi, quod ultimum Hugo Victorinus *b*
c ad Phyſiologum c.5 adjungit, & Epiphanius *c*: ac Epiphanius quidem nar-
rat, ſi trium horarum ſpatio, aqua ſe cervus, poſtquam
ſerpente voravit, explere non poſſit, mori: ſin autem
aquæ potus obtingat, ad annos denuo quinquaginta vi-
vere. Addit tropologiam de triplici reſtauratione ſpiri-
tuali per baptiſmum, & pœnitentiam, nec non per ſcri-
pturas divinas. Exponens fusè Baſilius XXVIII. Pſal-
d Hom. 1 mum, potabiles *d* fontes ad quos recurrendum ſit, prima
Theologiæ principia interpretatur, fortaſſe propter ca-
techumenos, quibus antequam baptiſmali fonte laven-
tur, inſtituendi ſunt. In Paſchæ & Pentecoſtes vigilia
dum ſolemniter celebratur baptiſmus, recitatur hic
Pſalmus, & Hieron. vel qui nomen ejus gerit alius ejuſ-
dem operibus inſertus, totum de baptizatis declarat
ante ac poſt baptiſmum. Thomas addit ideo quoq; re-
citari in exequiis mortuorum, quia convenit, viris per-
fectis accedere ad fontem vitæ æternæ.

Ad fontes Aquarum.) Jam retuli Hieron. translatio-
nem *ad irrigationes aquarum*, ſed poſita ſimilitudine
alia ex areola præparata, Hebr. vox אפיקי *aphike*, ſi-
gnificat *rivos*, decurſus, diviſiones aquarum, inun-
dationes, flumina, copioſas aquas, torrentes: aqua fonta-
na ſuavior, perenniter ac leniùs manans, cervis magis
placet. Ruffinus, in plurali numero, notat ſignificari,
quod non ſufficiat cervo de uno fonte potaſſe, ad plures
currere: numerum pro numero arbitror eſſe, & cervum
uno fonte aut flumine facilè contentum eſſe. Caſſiodo-
rus *fontes aquarum* non ſimpliciter aquas nominatis ait,
ut ad liquorem ſacræ ac indeficientis originis nobis re-
currendum ſciremus, ut ſatiari deſiderium poſſit.

Hoc ſimilitudinis adaptatio contenta verbis ſequen-
tibus, importat, ut ſcilicet unam anima ſitiat ac deſide-
ret Deum: qui quia in perſonis trinus eſt, per fontes
e Epiſt. 26 tom.9 tres totidem divinas deſignari perſonas, Hieron. *e* putat.
f Ierem.2.13 Nam pater, inquit, queritur *ſe fontem aquæ vivæ dereli-
g c.3. 12 ctum* f; Baruch g, *derelictum fontem ſapientiæ*, qui eſt
h Jo. 4 14. filius; hic, de Spiritu S. dicit *h*, quod *qui biberit ex
i Annot. in Pſ. c.51 aqua* quam dederit ei, *fiet in eo fons aquæ ſalientis in vi-
tam æternam*. Hugo S. Victoris docet *i*, qui dona Dei
propter Deum non amant, hos quaſi aquas, & non fon-
tem, deſiderare. Summum bonum ideo plurali nomine
fontium exprimi, quia licèt in ſe unum ſit, omnium
Hujus verſiculi verborum crebra repetitioni imperata à Chryſoſt. tamen origo bonorum in ipſo continetur. Summa por-
ro Chryſoſt. elegantia & pietate inculcat, ut identidem
repetamus verba hæc & ſequentia: *Quemadmodum de-
ſiderat cervus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea
ad te Deus*. Vult in hac ſententia nos cogitare, obe-
dientiam à nobis pacto convento promitti, & profiteri
nos diligere Deum plus omnibus, & nihil ei præferre,
ejuſq; amore ardere. Itaq; ineſcanti ac pellicienti im-
pudicæ mulieri reſpondendum, non poſſe nos eam ſe-
qui ob promiſſum, atq; eodem modo (pluribus enim
verbis rem explicat, lectu digniſſimis) ſi ſe rerum ex-
ternarum aliarum cupiditas offerat; hunc amorem no-
bis omnes divitias, theſaurum, gloriam, exiſtimatio-
nem, claritatem largiri poſſe, & qui obtineat, illum
egere nullà re poſſe. Confirmat exemplo conquieſcen-
k Rom. 5.3 tis in amore turpi, quamvis perpetiatur innumera; &
Coloſſ.1.24 Pauli, exultantis in tribulationibus *k*: Anima, inquit
Phil.1.18 Auguſt. *l*, quam tangit amor Dei, nihil aliud poteſt
l in manuali c. 20 cogitare, nihil deſiderare, ſed frequenter ſuſurrat, di-
cens: *ſicut cervus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſi-
m Reg. 2. ex fuſ. derat anima mea ad te Deus*. Baſilius *m* quoque ſcribit,

A qui amore languet, ac vulneratus charitate eſt, intolera-
bilem in animo deſiderii aculeum defixum habere, quo n Pſ.119.5
inſtigatus clamet *n*, *ecce mihi, quia incolatus meus prolon-* o Phil.1.23
gatus eſt, & quemadmodum deſiderat cervus, &c. o *cu-* p Luc. 2.29
pio diſſolvi, &c. p. *Nunc dimittis ſervum tuum Domine*: q Reg. 127 ex brevi
Docet etiam *q*, hiſce verbis contineri concupiſcentiam Verba à Paula ſub mortem uſurpata.
vehementem complacendi Deo, & inſatiabilem, fixam
& immutabilem. Hæc & his ſimilia Paulum verba ſub
mortem uſurpaſſe, flagrantem deſiderio cœleſtis pa- r Epiſt. 27
triæ, teſtatur Hieron. *r*. Eodem anhelans Auguſt. *ſ* ſ Solil. c. 38
eadem profert intimis præcordiis, cujus & ille ſuaviſ- t l. med. c.20
ſimus hymnus *t*,

Ad perennis vitæ fontem
Mens ſitivit arida, &c.

Laurentius autem Juſtinianus *u* ait, ſpirituales viros u in faſciculo amor. c.15
hæc ſæpius ore verba promere, in ipſa ſui ſpiritus ebrie-
B tate ſuccenſos.

Quod editio noſtra *deſiderandi* exponit verbo, alii, ut
ante dixi, *feſtinandi*, aut etiam *vociferandi*. Non debent
inania & otioſa eſſe deſideria, imò nec ſi talia ſint, no-
men merentur *deſideriorum*. Surgendum & properan-
dum ſponſæ Dei *x*, ſicut pergebat Maria cum feſtinatio- x Cant.2.10 13
ne ad obſequium charitatis *y*, & ſponſus *ut gigas* exulta-
vit *ad currendam viam* z. Properandum invitatis *ad a-* y Luc.1.39
quas, & ad *argentum* a: feſtinandum *ingredi in illam re-* z Pſal.18.6
quiem b: ſic currendum, ut comprehendamus *c*: curſus a Iſai.55.1
conſummandus *d*, per *viam mandatorum Dei* e: cunctan- b Heb.4.11
do ſic non reſtituitur res, ſed deſtituitur, & qui vagati c 1.Cor.9.24
ſunt annis 40. in deſerto Hebræi, ad promiſſam non per- e 2.Tim.4.7
venerunt terram ad quam potuerant brevi itinere. O- e Pſ. 118. 32
dor vitæ bonus æternæ trahat nos *f*, ut curramus, non f Cant. 1.4
ſubſiſtamus donec comprehendamus, à quo & compre- g Phil.3.12
henſi ſumus *g*: qui currit, nullum videt ex omnibus,
etiamſi ingrediatur per prata, etiamſi per loca arida &
aſpera, inquit *h* Chryſoſt. ſed in hoc ſolum eſt, ut cur- h hom.28. in Gen. hom. 3 in ep. ad Heb.
rat. Abraham currit ad opus miſericordiæ, uxor fe-
C ſtinat, puer accelerat *i*, *nullus piger eſt in dono ſapientis* i Gen.18.6.7
ait *k* Origenes. *In omnibus operibus* (bonis nempe) ve- k Hom.4. in Geneſ.
loces eſſe nos jubet Sapiens *l*, ne ulla infirmitas occurrat
nobis, & *m*, ut *coram regibus* ſtemus, nec ſimus *ante* l Eccl.31.27
ignobiles. *Veloces* improborum *pedes ad effundendum ſan-* m Prov. 22 20
guinem n, *ad malum currunt* o, convertuntur *ad curſum* n Pſ. 13 3
ſuum quaſi equus impetu vadens ad prælium p. Sed ocyor o Prov.1.16
in ſuo Chriſtus, de quo dixi, curſu, deſiderio deſide- p Jer.8.6
rans bibere calicem, & *baptiſmo baptizari* pro *q* nobis, q Luc.10.50
& impedientem aut remorantem acerbè increpans Pe- r Mat.16.23
trum *r*, & quum nondum ſatur eſſet, in cruce vocife- ſ Joan.19.28
rans, *ſitio* ſ, revera cervus aut cerva illa, cui Pſ. XXI.
inſcriptus eſt, ut ſuo ibi loco vidimus, egregiè pugnans t 1.Cor.15.54
cum ſerpente, mortemq; ipſam abſorbens *in victoria* t.
Maxima ſiti ardebat Paulus, quemadmodum priùs quo-
que indicavi, perveniendi ad fontem vitæ Chriſtum. Fontes exiſtentes ubi reſectum Paul. ſubſiliit caput,
Abſciſſo capite Pauli tres illico fontes extiterunt, ubi
reſectum ſubſiliit caput, indices profectò ardentis ſi-
tis, & divini jam ab eo adepti fontis in æterna felici-
tate.

D *Ita deſiderat anima mea ad te Deus.*) Hieron. apud
Victorinum & Trevetum, *ſic anima mea præparata ad
te Deus*, præparata ad excipiendas irrigationes aqua-
rum, de quibus idem priore membro. Idem & hìc ver-
bum Hebræum eſt, תערג *thabharog*, de quo ſatis di-
ctum, ſicut & de aliis quæ ad ſententiæ intelligentiam
requiri poſſunt: *Anima mea deſideravit te in nocte*, ait
Iſaias *u*, & Jeremias *x*, *pars mea Dominus*, *dixit ani-* u cap. 26.9
ma mea, & rurſum noſter *y*: *Sitivit in te anima mea*, x Thr.3.24
ubi ſubditur comparatio cum terra ſitiente aquam, ſi- y Pſ. 62.2
cut & in alio Pſalmo z, *Anima noſtra ſicut terra ſine a-* z Pſ. 142. 6
qua tibi. Hieron. *a* notat, deſiderium Domini non in a in c.26. Iſ.
carne eſſe, ſed in anima: quia *concupiſcit adverſus Spi-* b Gal.5.17.
ritum, & Spiritus adverſus carnem: hæc enim in vicem b
ſibi adverſantur.

Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum.) Multo co-
dices Latini & auctores quoque alii legerunt, *fontem*
propter analogiam ſine dubio cum fontibus ad quos cer-
vum deſiderare ante dictum eſt. Videtur ſic legiſſe hoc
loco etiam Ambroſius, & illius lectionis Ruffinus me-
minit, ac Ludolphus. Eamdem prætereà præ ſe fert is qui
dici-

dicitur Hieronymus auctor Commentarii, & apud eumdem epiſtola 26. tomi noni, qui continet enarrationem hujus Pſalmi: Haimo, Thomas, Hugo Card. Hugo S. Victoris a, Iſidorus b, Bernardus, Ricardus Pompolitanus, Auguſtinus c in ſoliloquiis & alii plurimi latini: ex Græcis nullus *fontem* legit: nec enim qui in Cyrillo Alexandrino eſt quintus liber ſuper Joannem, in quo ſic legitur d. Cyrilli eſt, ſed Clictovæi, qui aliquot ſupplevit libros ejuſdem in Joannem. Monent Lyranus, Aiguanus, Dionyſius Carthuſianus, aliique, de errore, vel propter ſimilitudinem litterarum, vel ex imperitia correctorum, qui *fontem* poſuerint, quia præceſſerat, ut dixi, de fontibus mentio, ad quos cervi deſiderant. Correctus error eſt juxta fidem Hebræi Græcique textus לאלהים לאלחי *lelochim leel chai*, & , πρὸς τὸν θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα. In Pſalterio Romano, Ambroſiano, Æthiopico, Arabico, & apud Auguſtinum, Caſſiodorum, Ambroſium e, Hieronymum f, Gaudentium Brixienſem g, Hilarium h, legitur, *ad Deum*, aut *Dominum vivum* vel *viventem*. Idem Hieroymus non tantùm in ſua verſione, ſed alibi i quoque legit *ad Deum fortem vivum*. Ita etiam Remigius, Beda, Lyranus quem dixi, & Bruno ac Dionyſius Carthuſianus, multique codices Latini. Græci Patres ſequuntur editionem LXX. Euſebius, Cyrillus, Chryſoſtomus, Apollinarius, omittunt epitheton τοῦ ἰσχυροῦ, ponentes dumtaxat *Deum vivum*.

Ζωὸν ἐμὸν δ' ἔψητε καταπρῶξαι θεὸν ἦτορ.
Vivum meum ſitivit deglutire Deum cor.

Utrumque eſt nomen Dei אלהים *Elohim*, & אל *El*, ſed hoc ſecundum exponere ſolet Aquila ἰσχυρόν, *fortem*, quamvis in editione LXX. correcta, non ſit hoc nomen. Atqui utrumque agnoſcunt Baſilius, Theodoretus, Nicephorus, Euthymius, Heſychius, Damaſcenus k, Nyſſenus l, rurſuſque Apollinarius in Commentario. Nec ſuſpicor facile non LXX. ſic vertiſſe, quod ſuſpicatur Agellius, ſed quum vertiſſent πρὸς τὸν θεόν, θεὸν ζῶντα, imperitum librarium potuiſſe iterum τὸν pro θεὸν quod eſt ſecundo loco: quamquam verum eſt, teſte etiam Hieronymo m, utrumque illud nomen Hebræum reddi à LXX. per θεόν: ſecundum, ſcilicet אל *el*, ab Aquila per ἰσχυρὸ, hoc eſt, *fortem*. Ricardus Cenomanus piè certè ac diligenter nititur excuſare lectionem, in qua eſt *fontem*, & inter alia dicit vel de induſtria additum à Latinis, vel pro אל *el*, olim fuiſſe אר *ed*, præciſo vertice litteræ (ל) quæ vox *fontem* ſignificat. Laudo ſtudium, nunc ut dixi *fortem* jubemur legere. Addit Chaldæus attributum permanentis וקימא לאלהא תקיפא חוא *lelaha thakkipha chaiia vekaiiama*.

Omiſſis nunc rationibus ob quas Deo convenit, ut appelletur *fons*, quia *fontem* legere non debemus, ſed *fortem*, quamvis in *ſitiendi* verbo ſatis includatur *fontis* notio (ponderat autem Chryſoſtomus in ſiti ardorem amoris cum perpetuitate) & tùm paullo ante tùm Pſalmo XXX. n ubi dicitur apud Deum eſſe *fons vitæ*, de hoc egimus, legique poſſunt præter eos qui hic fontem legunt, etiam Bernardus o: de cauſſis agendum cur appelletur *Deus fortis* & *vivus*. Omnes ferè Græci Patres idcirco *fortem* ac *vivum* Deum hìc nominari volunt ab Hebræis in captivitate Babylonica degentibus, quos in iſto Pſalmo loquentes faciunt, ut ſtatuant diſcrimen ab infirmis, immobilibus, mortuis Babyloniorum Diis. Id Hieronymus, Remigius, alii in genere dictum aſſerunt adversùs cuncta ſimulacra. De *vivi* ac *viventis* epitheto dixi Pſal. XVII. p legatur diſputatio Danielis q cum rege Babylonis, qua demonſtrant, non Bel, ſed quem colebat ipſe, ſolum eſſe viventem Deum. Nabuchodonoſor etiam ejuſdem gentis rex poſtquam ſuppliciis mactatus reſipuit, *Altiſſimo benedixit, & viventem in ſempiternum laudavit & glorificavit* r. Denique Chriſtus, *Sicut* ſ *miſit me*, ait, *vivens Pater, & ego vivo propter Patrem* t: it. *quia ego vivo, & vos vivetis.* Ruffinus fortitudinem refert ad incorruptilitatem; vitam ad immortalitatem. Remigius, Beda, Bruno, Apollinarius, *fortem* vocari dicunt à Propheta, quod omnem ab eo fortitudinem ſuam eſſe profiteatur ad extinguendos ſerpentes iniquitatis ſuorum, ita ut nullus prævalere poſſit: *vivum*, per quem ſibi & ſuis eſſet verè vita. Heſychius *fortem* Chriſtum in Cruce, *vivum* in reſurrectione. Chryſoſtomus, *vivum*, ut præcidat aliarum amorem rerum, quæ non manent vivuntve

a annot. in Pſ. cap. 51. b de conflictu vitior. & virtut. c. ult. c Serm. 1. de nativ. Dom. d cap. 35. e cap. 10. f li. de Iſaac cap. 1. g in c. 55. Iſ. h tract. 1. in Exod. i in Pſ. 62. k in c. 25. Iſ. l epiſt. de triſagio. m de beatit. in id. Beati qui eſuriunt &c. n Epiſt. 136. o verſ. 10. p ſerm. 1. de nativ. Dom. q verſ. 47. r c. 14. 4. & ſeq. ſ cap. 4. 31. t Joan. 6. 57.

perpetuo, ſed diffluunt; prætereunt umbra vaniores, ſomno fallaciores, citiùs quam verni flores corrumpuntur & intereunt. Alia nos relinquunt ſimul cum vita præſenti, alia etiam ante diſſolvuntur, incerta eorum poſſeſſio, inſtabilius uſus & fruitio, velox mutatio. Deus vivit manetque nullam mutationem aut converſionem ſuſcipiens. Exardeſcit contra tales propria ipſorum ſitis u: maximè contra avaros hydropicis ſimiles: curavit proinde ante Phariſæi domum, quæ ſecta dedita erat avaritiæ x, hydropicum y, ut per alterius ægritudinem corporis, ait Gregorius z, in altero exprimeretur ægritudo cordis. Non licuit in ardentiſſima ſiti diviti illi vel gutta aquæ linguam refrigerare a, qui ſe hìc ſtagnantibus, fœtidis, turbidis b, mortuis aquis repleverat: & cujus anima calida quaſi ignis ardens non eſt extincta, donec aliquid deglutiret c, aut donec deglutiretur, ſicut Græcum verbum præ ſe fert ἕως ἂν καταποθῇ, ideſt, *donec morte conſumeretur*. Subtiliter obſervat Iſidorus, aut alius in fine operis de conflictu vitiorum, & virtutum, quod ad æternam felicitatem David multis ſæculi divitiis conſtipatus anhelabat, quum diceret d. *Quid* enim *mihi eſt in cœlo, & à te* (præter te) *quid volui ſuper terram?* multis regalibus dapibus abundans dicebat e, *Satiabor dum manifeſtabitur gloria tua: ſitivit anima mea ad Deum fortem vivum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* rurſumque f, *heu me, quia incolatus meus prolungatus eſt*. Conſule Bernardum g de fonte miſericordiæ ad diluendas culpas, aquas remiſſionis; de fonte ſapientiæ ad potandum, aquas diſcretionis, de fonte gratiæ ad irrigandas plantas bonorum operum, aquas devotionis; ad decoquendos veluti cibos affectionum, aquas ferventis æmulationis; de fonte Charitatis, de fonte vitæ ad perfruendum beatitudine; quatuor reſpondere vulneribus manuum & pedum Chriſti; quintum vulneri jam mortui docet. Euthymius ac Nicephorus annotant, quoſdam ex hoc verſiculo ſumptum dicere hymnum illum, quem Græci τρισάγιον vocent quo laudatur Deus, dicendo, ἅγιος ὁ θεός, *Sanctus Deus*, ἅγιος ἰσχυρός, *Sanctus fortis*, ἅγιος ἀθάνατος, *Sanctus immortalis*, ζῶν in ἀθάνατος: quoniam qui per ſe vivus ac ſemper vivens eſt, eſt immortalis. Nicephorum h Calixti forſan intelligunt; & Damaſcenum, qui in epiſtola de triſagio idem colligit ex hoc loco, ut & Nicetas i Choniata. Quum dixit David, inquit Damaſcenus, *deſiderat anima mea ad te Deus*, unam divinitatem indicavit: quum autem mox ſubjecit, *ſitivit anima mea ad Deum fortem vivum* perſonarum Trinitatem demonſtravit. Docet porrò, ſanctum Deum Patri attribui, ex quo Deus Filius & Deus Spiritus ſanctus; ſanctum fortem Filium dici, quia eſt ſubſiſtens Dei virtus; ſanctum immortalem Spiritum ſanctum quia vivificat, ut Paulus k loquitur: quod uſurpant etiam Patres Concilii Niceni in ſymbolo, & alicubi Hieronymus l præſentem locum de Spiritu ſancto exponit. Quemadmodum & Ambroſius m de ubertate divinæ cognitionis: *aqua* enim *ſapientiæ ſalutaris* potamur à Deo n. Beati qui ſitim iſtam eſuriemve ſentiunt, ſed *eſuriendo* ac *ſitiendo juſtitiam* o; quæ ſola via eſt perveniendi ad gloriam ſatiantem p, & ut hìc ſubditur, apparendi ante faciem Dei. Quin etiam, ut Nyſſenus q docet, eſurit ſititque juſtitiam, qui Chriſtum, quoniam *ipſe factus eſt nobis juſtitia à Deo* r, panis de cœlo deſcendens ſ, aqua vivens: nec aliam Davidis noſtri ſitim fuiſſe hoc loco; qui præterea has magnificans Domini doctrinas de beatitudinibus jam ante edoctus, expletionem quoque ejuſmodi appetitus ſibi prædixerit illis verbis t: *Ego autem in juſtitia apparebo conſpectui tuo, ſatiabor quum apparuerit gloria tua*. Sed ipſamet juſtitiæ virtus noſtræ dum vivimus, ſedare aliquo pacto ſitim & famem debet, ut cibum operemur *non pereuntem* u, qui non egeritur ſicut materialis, ut acutè idem Nyſſenus monet, ſed altiores efficit ſemper, donec ad æternam perducat vitam, ubi tamen, quia nullum faſtidium edentes adhuc eſuriunt, bibentes ſitiunt x. Deducit ibi agnus regens beatos *ad fontes aquarum* y, ideſt, ad omne boni genus, & *ſitientibus dat de fonte aquæ vivæ*, hoc eſt, de ſeipſo ſummo bono, *gratis* z, utpote quum non ſint *condignæ* ad illam *paſſiones*. Sed a, hic interim clamans invitat, *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat* b, ut ſcilicet hoc prægustu divinæ gratiæ, avidè procuret plenum guſtum,

u c. 14. 19. x Job. 18. 9. y Luc 16. 14 z cap. 14. 2. a 14. Mor. c. 5 b Luc. 16. 24 c Jer. 2. 13. d Eccl. 33. 2. e Pſ. 72; 25. f Pſ. 16. 25. g Pſ. 119. 5. h ſerm. 1. de nativ. Dom. Hymnus ex hoc verſiculo ſumptus exiſtimatus i 18. hiſt. c. 51. K 2. Theſſ. c. 30. l 1. Cor. 3 6. m in c. 35 Iſ n de Iſ. c. 1. o Eccl. 15. 3. p Mat. 5. 6. q Pſ. 16. 25. r de beat. in id, Beati qui eſuriunt, &c ſ 1. Cor. 1. 30. t Joan. 6 35. u Pſ. 16. 15. x Joan. 6. 27 y Eccl. 24. 20 z Apoc. 7. 17 a Apoc. 21. 6 b Rom. 8. 18 Joan. 7. 37.

ſtum, *non ſitiat in æternum* a. Sitio in peregrinatione, ait hoc loco Auguſtinus, ſitio in curſu, ſatiabor in adventu. Ibi nimirum in beato fiet *fons aquæ ſalientis in vitam æternam*; ſed & præſentis temporis gratia, perennis fons eſt: quia ſuapte natura non perit, ſed manet ſemper, niſi pellatur peccato. Ignavi ſunt ineptique milites, qui toto corpore fluxarum harum aquas rerum hauriunt, & bibunt b, ſola manu modicè in os inſtillandæ ſunt, *torrens voluptatis* c, reſervatur futuræ vitæ, ubi intrabitur *in gaudium Domini* d, ipſemetque fons intra beatum erit. *Aquæ* juſti *fideles* e; quod pollicentur, exhibent: mendaces, *quæ plus pota plus ſitiuntur aquæ* f, cum ardore & moleſtia: vel ſero ac tandem infelices, qui ſe aquis ejuſmodi fruſtra implent, illud uſurpabunt inviti g: *Quare factus eſt dolor meus perpetuus, & plaga mea deſperabilis renuit curari? facta eſt mihi quaſi mendacium aquarum infidelium*. Verum de aquis myſticis egi præterea locis aliquot ſuperiùs, Pſ. I. XXII. XXXV. ſitiebat David, ut initio dixi, intereſſe loco ſacro, quemadmodum concupiſcebat, & deficiebant *in atria Domini* h, perinde ac *in terra deſerta, invia, inaquoſa* i degens ardeſcit aquæ deſiderio. Chriſtiano licet os ad vas ipſum admovere, ubi latet divinus latex, aut ſe præſenti præſentem exhibere. Sitis aut fames, dum vas aquæ vel cibum tenere manu datur, conquieſcit aliquantiſper. Pignus futuræ gloriæ Eucharistia eſt, certus es ſi manducaveris biberiſve, te in æternum victurum k, niſi per te ipſum ſtet.

Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?) Hieronymus, *quando veniam & videbo faciem Dei?* vel apud Trevetum, *& apparebo ante faciem tuam?* verbum Hebræum אראה *eraeh*, in voce paſſiva ſignificat, *videbor, conſpiciar* activum אראה *ereh*, eſt *videre*. Potuit poni tertia perſona pro ſecunda, *quando apparebo ante faciem Dei?* pro quando apparebo ante faciem tuam, vel, videbo faciem tuam? Itelligit in templo, ubi arca, ſuper quam ſolebat Deus apparere, ut exponunt Euthymius, & Nicephorus, Chryſoſtomus l. Sed longiùs quoque altiùſque protuliſſe deſiderium videtur, ad viſionem claram Dei in beatitudine. Paraphraſtes, *quando ingrediar*, vel *aſcendam, & reſpiciam ſplendore majeſtatis Domini? Apparere ante faciem Dei*, eſt viciſſim apparere ipſam faciem & gloriam Dei, ut videatur, juxta illud m: *Satiabor quum apparuerit gloria tua*. De viſione Didymus exponit, paſſimque fere alii, & Gaudentius n Brixienſis. Apollinarius ita expreſſit.

Τίς χρόνος σὺν ἀναφανδὰ θεὸν βροτὸς ὄψομαι ὄσσοις;
Quod tempus, quando palam Deum mortalis videbo oculis?

Cyrillus, & Athanaſius, exponit de votis Hebræorum ſub finem mundi, quando cupient converti, & faciem Dei Patris videre, hoc eſt, Chriſto credere, à quo nunc averſi ſunt, & ille viciſſim averſus ab ipſis. Heſychius de catechumeni cujuſvis deſiderio, ut per baptiſmi lavacrum purgatus coram Deo poſſit aſſiſtere. Euſebius rectè monet, eos dumtaxat hiſce vocibus uti poſſe, qui omnino ab omni reprehenſione & macula & omni angore conſcientiæ purgati ſunt; qui vero propter peccatum ſordeſcat, fugere faciem Dei, ac ſupplicem precari, ut avertat Deus faciem à peccatis ipſius o. Huc facit Auguſtini quodam loco ſimilitudo adulteræ, viri reditum horrentis: uxoris caſtæ, abſentiam illius ægerrimè ferentis. In his præterea Chryſoſtomus verbis obſervat ardentem & inflammatum Davidem, qui tametſi ſciret ſe quum hinc receſſiſſet viſurum Deum, at non ante mortem Chriſti, ne expectet quidem dilationem, non patiatur moram, ſed hìc nobis ſpiritum oſtendat Apoſtolicum, ejus nempe, qui ingemiſcebat quoque propter diuturnitatem hujus peregrinationis p. Id verò in illo laudabiliùs cenſendum, quod non privatus aliquis humiliſque, & abjectus, & vivens in paupertate, ſed rex tantis fruens deliciis, tantæ gloriæ particeps, innumerabiles victorias conſecutus omni ex parte clarus, inſignis, illuſtris, hæc omnia irrideat, divitias, gloriam, delicias; ad futuram autem vitam aſpiret ac inhiet tamquam magni & excelſi animi, tamquam anima ſtudio Sapientiæ detenta, & cœleſti amore verè capta. Tali exemplo idem Pater magnopere alios urget, atque majorem in modum tractatos hacte-

a Joan. 4. 13 b Judic. 7. 5 c Pſ. 35. 9 d Matt. 25 21. 25 e Iſ. 33. 16 f Ovid. 1. faſt g Jer. 15. 18 h Pſ. 83. 3 i Pſ. 62. 2 K Joan. 6. 51 l in Pſ. 121 Apparere ante faciem Dei. m Pſ. 16. 25 n Tract. 1. in Exodum. o Pſ. 50. 11 Chryſoſtomi obſervatio hoc loco p 2. Cor. 12

nus verſus commendat, dicens, intellectu facillimos maximam parere conſolationem, ſufficere ad omnem cuivis introducendam Philoſophiam q. Alibi quoque ſcribit Davidem hæc proferentem verba, dilationem non toleraſſe, ſed quum hinc arderet migrare, concupitum cernere Chriſtum feſtinaviſſe calumnias, viduitates, orbitates, ærumnas, pœnas, lapſus cogitantem, hiſque abſolvi cupientem, dixiſſe, *quod veniam & apparebo ante faciem Dei*, ut abeam ubi pax, lætitia, charitas, longanimitas, claritas ſanctorum, omnia ſine ſollicitudine bona, quæ ſermo nullus exprimere poteſt? Ceterum ſatis ambigo, an ullus ex veteri teſtamento migrationem ex hac vita expetierit per ſe ut frueretur Deo. Nam qui optaſſe mortem leguntur r, Job, Elias, ſ, Jeremias, David t, tædio quodam præſentis vitæ calamitatum, vel periculorum, occaſionum peccandi, feciſſe, id videntur; ſed & hi, quique in rebus divinis verſati magis erant, ignorare non poterant fruitionem Dei, ante adventum Chriſti, mortemque nulli contingere poſſe. In antiquis quoque ſcripturis vix aut perobſcurè de regno cœlorum, cæleſtique beatitudine promiſſa continebantur, ſed fere de bonis præſentis vitæ. Præterea cenſeri poteſt David non defleviſſe in hac vita moram ſuam, ſed exilium, & abſentiam à patria locoque ſacro, ubi colere Deum religioſiùs poſſet. Proprium magis novi Teſtamenti deſiderium vitæ futuræ, utque præſentis longior ac moleſtior mora & peregrinatio videatur, quia præter communes illas omni hominum generi in omni lege cauſſas, tum naturæ, tum ſcriptæ, illa extimulat, quod poſt obitam ab auctore vitæ mortem, mors perpeſſa, facilior, & propter patefactum in beatitudinis domicilium ejuſdem morte aditum optatior, ita ut jam *mori* ſit *lucrum* u, quod priùs quodammodo ſola erat à multis ceſſatio, & vacatio, quum omnino certa perſuaſione adipiſcendæ quandoque felicitatis. Hinc etiam factum ut plerumque brevioris homines ævi, poſt Chriſti adventum fuerint, & pro Chriſto innumerabiles vitam poſuerint (quod pro ſua priùs religione admodum pauci) aut vitæ ſibi, tot ſe modis piè macerando, mactandoque, terminum diù ante præciderint; quod ipſum ab aliis non niſi pauciſſimis factum meminimus. Lege, quæ dixi ad verba Pſalmi XXVI. x *Tibi dixit cor meum, requiſivit te facies mea: faciem tuam requiram.*

Verſ. 4.) Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: Ubi eſt Deus tuus?

AMbroſius, Auguſtinus, Pſalterium Romanum in ſingulari, *panis*. Hebraicè etiam & Græcè. Symmacus, ὡς ἄρτος συντάξεώς μου, *ſicut panis conſtitutionis*, ideſt, *demenſi mei*. Exprobratio moleſtiſſima, ſicut & in humanis nihil acerbiùs fruſtrata ſpe, falſaque & fallaci amicorum fiducia. Solatur Paulus y & laudat eos, qui opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti eſſent: magna enim eſt res opprobrium, inquit Chryſoſtomus z, & ſufficiens ad pervertendam animam, & ad rationi offundendas tenebras: quoniam enim inanis gloriæ amore laborat genus humanum, propterea etiam ab hoc capitur. *Ubi eſt Deus Eliæ etiam nunc?* non exauditus dicebat Eliſæus a. *Ubi eſt*, inquit Rabſaces, inſultans Hebræis, *Deus Emath, & Arphad? Ubi eſt Deus Sepharvaim, Ana & Ava? numquid liberaverunt Samariam de manu mea? Quinam illi ſunt in univerſis diis terrarum, qui eruerunt regionem ſuam de manu mea, ut poſſit eruere Dominus Jeruſalem de manu* b *mea?* parentes & cognati Tobiæ, *ubi eſt ſpes tua* c? Eamdem inimicorum inſultationem repetit aliis in Pſalmis d David. *Quare dicunt in populis*, ajunt plorantes ſacerdotes apud Joel e, *ubi eſt Deus eorum?* Inducit Iſaias f populum vociferantem. *Ubi eſt, qui eduxit eos de mari cum paſtoribus gregis ſui? ubi eſt qui poſuit in medio ejus Spiritum ſancti ſui*, &c. *attende de cœlo, & vide de habitaculo ſancto tuo, & gloriæ tuæ. Ubi eſt zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorum & miſerationum tuarum? ſuper me continuerunt ſe*. Sed apud Micheam g fiducia plenus,

q Hom. 22 ad popul. r cap. 3. 11 ſ 3. Reg. 19. 4 t Pſ. 119. 5 u Phil. 1. 21 x verſ. 8. y Heb. 10. 33 z Ib. hom. 21 a 4. Reg. 2. 14 b 4. Reg. 18. 34. Iſ. 19. 19. c Tob. 2. 15. d Pſ. 78. 10. Pſ. 113. 2. juxta diviſ. Heb. e cap. 2. 17. f cap. 63. 11. 12. 13 14. 15. g cap. 7. 8.

nus, ac re gerens in exprobratores ſuos populus exprobramenta: *ne læteris*, inquit, *inimica mea ſuper me, quia cecidi*, &c. *& aſpiciet inimica mea, & operietur confuſione, quæ dicit ad me, Ubi eſt Dominus Deus tuus?* Putat Euſebius ad litteram non Babylonios captivis Hebræis iſta tam aſſiduè opprobaſſe, ſed ex Hebræis infideles hujuſmodi voces impias jactaſſe, in Prophetas, & alios religioſiores, tamquam qui Deum fruſtra colerent, & vanas de Deo ſpes proponerent. Illic *ſuper flumina Babylonis* ſedentes flebant, dum recordarentur Sion a. Athei non quærunt ubi ſit Deus, aut quia non videtur oculis corporis, omnino negant eſſe: aut quia providentiæ rationes non aſſequuntur. Quo pacto abſente Moſe abeſſe Deum putantes Hebræi, deos ſibi fecerunt b, Irridebat Elias Sacerdotes Baal fruſtra invocantes deos ſuos, quaſi longiùs abeſſent in diverſorio, aut in itinere, aut dormirent c. Myſtico ſenſu tribuuntur lacrymæ à Patribus his qui ſine Deo aliquando ante baptiſmum, baptiſmum expetunt, flebiliter, & de die inter ſecunda, & de nocte inter adverſa; nec non pœnitentibus, qui amiſerunt Deum ſuum, & ad eumdem pœnitendo redeunt, nec neceſſarium quodammodo corporis victum præ mœrore ac ſollicitudine ſumunt: ſed ſe ſuiſmet lacrymis veluti paſcunt. Hieronymi nomine inſignitus auctor Epiſtolæ 25. Tom. 9. Quadrageſimæ ſpectat dies per quos vacant pœnitentes orationi atque jejunio, in ſacco & cinere dormiunt, futuram vitam peccatorum ſuorum confeſſione quærentes. Beda Chriſto hæc applicat, noſtras in ſe lacrymas, & miſerias ſuſcipienti, ſummoque deſiderio nos ad Patrem reducere cupienti. Convenit id etiam quarto juſtis ad conſpectum Dei ſuſpirantibus, neque ullam in rerum harum guſtu voluptatem percipientibus, dum ſe conſiderant à fruitione ſummi boni longiùs abeſſe. Rupertus d hoc egregiè B. Mariæ dum hìc adhuc viveret, accommodat, quaſi audiret ſibi quotidie dici, *Ubi eſt Deus tuus, filius tuus*.

a Pſ.139.1. b Exo.52.4. c 3. Reg.18. 27. 28. d Lib. 5. in Cant.

Lacrymæ *panes* talibus dicuntur, vel quia non libet iis oblectare ſe in aliis rebus: vel quia delectant illos ipſæ, ſuntque cibi loco, & confirmant cor eorum e in ſpe, non curant opprobria & qualcumque tribulationes, ſed placent ſibi in illis f, & unum cibum appetunt, ut faciant voluntatem Dei g, & quo minus id aſſequuntur, lacrymis quodammodo damnum compenſant. Mittit panem ſuum ante faciem aquæ, ut Eccleſiaſtem h, ita legens Ambroſius interpretatur, qui ſic plorat, quia ubi panis cœleſtis iſte, ſibi aquæ gratiæ; & panis ibi vivus, ubi aqua lacrymarum & fletus eſt pœnitentiæ. Sitienti fontem vitæ, ac Deum fortem vivum, lacrymæ non potus, qui avidus appeti ſolet, ſed ſunt cibus. Manducando lacrymas plus ſine dubio, inquit valde ſubtiliter Auguſtinus, ſitit ad fontes: videlicet ſiccus panis aridúſque arentem adauget ſitim, non mitigat. Subdit egregiam de Deo inviſibili ac immutabili quærendo per opera ipſius viſibilia, & per cognitionem quoque animi noſtri inviſibilis, ſed mutabilis, digreſſionem adverſus paganum qui lapidem oſtendit, aut quid ſimile, interrogatus *eſt Deus tuus*. Tranſcripſit hæc ad verbum is, qui nominatur Ruffinus, & idcirco abſque dubitatione non Ruffinus Aquileienſis, ut aliàs quoque monui.

e Pſ.103.15. f 2. Cor. 12. 10. g Job 4. 34. h cap.11. 8.

Porro ne quæ de lacrymis alias dixi repetam, vel omnia quoque afferam, quæ dici poſſent, illud notandum cenſeo cur *panes* dicantur. Attigit citatus cauſſam Ambroſius unam, quia confirmant cor: qui enim lugent propter Deum certi ſunt ſe conſolandos i. Thomas refectionis rationem in eo docet eſſe, quod cuique delectabilis eſt actio ſibi conveniens, ac proinde triſtitiæ lacrymatio. Præterea quia ſicut per panem ſuſtentantur vires: ita per lacrymas confirmamur in bono. Denique quoniam quando calor evaporat extra minuitur, ut idcirco lacrymæ reficere cenſeantur. Vim poſtremæ rationis non aſſequor, quia potiùs lacrymæ dum effluunt, copioſiùs ex mœrore, quum calidæ ſint, calorem exhauriunt. Niſi dicas in modico exaporato calore, qui protrudit lacrymas, meliùs non habere, ac veluti refici, recreari, ſerenari, ut aliàs etiam docui k. Auguſtinus, fletum dulcem ſibi ſcribit fuiſſe, & in precibus ideo dulce eſſe, ac ſuave gemere, flere, ſuſpirare, conqueri, quia deſiderium perveniendi ad Deum ſpemque generat. *Cibare* dicitur Deus *pane vitæ & intellectus* l: *vexatio verò dat intellectum* m. Cinerem tamquam panem noſter item vates n manducaſſe ſe teſtatur, & potum cum fletu miſcuiſſe: beatos prædicat, qui manducent *labores manuum ſuarum* o, & panem doloris p quia labores ſunt cum gaudio, & ſunt *ſpe gaudentes*, qui ſunt *in tribulatione patientes* q, his autem concedit fructu laborum ac dolorum potiri is, qui ſeipſum panem beatificum præbens, abſterget omnem lacrymam r. Luctu ſuo anima paſcitur, inquit Gregorius ſ, quum ad ſuperna gaudia flendo ſublevatur, & intus quidem doloris ſuis gemitum tolerat, ſed eo refectionis pabulum percipit, quovis amoris lacrymas emittit. Convivantes Chriſto in menſa Phariſæi, Magdalena ſe ſuis lacrymis reficiebat t, ſimulque Chriſtum ipſum, cui illæ ſuaviores, quàm eſcæ appoſitæ. Innuit illud Ambroſius u de Magdalenam lacrymis reficientibus. Improborum *panis in utero vertitur in fel aſpidum intrinſecus* x. Acuit ſitim guſtus amaræ rei: qua ratione Chriſtus myrrhato ac felleo liquore guſtato *ſitire* ſe dixit y. Sic dum veſcimur pane doloris, & potamur vino compunctionis, inardeſcimus in ſitim bonorum æternorum. Quotidiana juſtis alimonia iſta die ac nocte, in prandio & cœna, in vita & morte, in proſperis & adverſis, ſemper & aſſiduè, ut numquam deponat de Deo ſuo cogitationem: ſed *irriguo ſuperiore ac inferiore* * jugiter agrum animæ irriget: Lacrymæ die ac nocte mitti ſemper non poſſunt: nec plorare poterat die ac nocte Jeremias, licèt id ſe facturum diceret z. Sicut nec legem quis valet meditari *die ac nocte* a. Denotant hæc ſedulum ſtudium quantum poteſt eſſe, quemadmodum & quum ſemper orare præcipimur. Quamquam hoc loco non abſolutè continuus iſte fletus aſſeritur, ſed dum diceretur Davidi, *Ubi eſt Deus tuus?* Ad litteram verò ſignificatur tam aſſiduas lacrymas fuiſſe, quam eſt panis cibus quotidianus: aut quia cibum ſine illis non ſumebat: aut quia cibi deſiderium cogitationemque tollebant. Sponſi oculi *ſicut piſcina in Heſebon* b. Anna lacrymis orationum ſuarum tamdiu madefecit ariditatem corporis ſui & naturæ quamdiu fuerat longo vitæ tempore negata poſteritas inquit Chryſologus c. Rudis Anabatiſtarum ejulantium in Belgio ſuperiori ſecta, teſte Staphylo, cenſuit nihil eſſe devotionis, quod perinde gratum ſit Deo; atque lacrymari, & ejulare perpetim. Familiares Davidi noſtro lacrymæ: per ſingulas noctes lavabat lectum, & rigabat lacrymis ſtratum d, petebat auribus Dei percipi lacrymas ſuas e, poſitas eas dicebat à Deo in conſpectu ſuo f, potandum ſe in lacrymis & cibandum pane lacrymarum g. (Unde ſequitur non adeo neceſſariam vim illam eſſe, de qua prius, ut *panis* dicantur lacrymæ, ſeu cibus non potus) invitabat ad plorandum coram Domino h. Sed & meminit oculos à lacrymis aliquando liberandos i, & meſſuros *in exultatione*, qui ſeminaverint *in lacrymis* k. Deflevit Abner l, Amnonem m, Abſalonem n interfectos, defectionem Abſalonis o, Siceleg expugnatam, uxoreſque captas p, infirmum filiolum q: ſed peccata ſua longè magis. Ait enim exitus aquarum deduxiſſe oculos ſuos, quia non cuſtodierunt legem Dei r, & præ deſiderio conſolationis divinæ defeciſſe oculos, dicentes Deo *quando conſolaberis* ſ. Celebratur Heracliti ad omnem hominum occurſum fletus, quod doleret nihil ſani eſſe in vita, nihil non caducum, fluxum, deceptibile. Exemplis aliis parco ſacris, profanis. Certè ſapiens ac verum Proverbium,

Ἀγαθοὶ δ' ἀριδάκρυες ἄνδρες.

Boni autem valde flebiles viri.

Quidnam, dic oro, inquit Chryſoſtomus t de Davide ſcribens, oculis ſuis formoſius, perpetuo lacrymarum imbre, & quaſi margaritarum decore ornatis? Macarius t multa ex dictis teſtimonia congerens de laude ſanctarum lacrymarum, quæ verè, ut ipſe ait, ex ſumma contritione & anguſtia cordis (quemadmodum nempe naturales & materiales ex compreſſione quadam cerebri) effunduntur, per agnitionem veritatis, cum ardore viſcerum (calor namque ciet efficitque lacrymas, quod earum teſtatur amaritudo, & ſalſedo) aſſerit cibum animæ eſſe

i Matt.5.5. k 4. confeſſ. c.5.6. l Eccl.15.3. m Iſa.28.10 n Pſ.101 10 o Pſ 127. 2. p Pſ.126. 2. q Rom.12.12 r Apoc.21.4 ſ 5.Mor.c.7. t Luc.7. 38. u Ibid. x Job.20.14. y Joa.29.28 * Joſ.15.19. Judic.1.15. z Jerem.9.1. a Pſ.c.2. b Cant.7.4. c Serm.73. d Pſ. 6.7. e Pſ. 38.13. f Pſ.55.9. g Pſ.79.6. h Pſal.94.6. i Pſ.114. 8. k Pſ.125.5. l 2.Reg.3.31 m c.13.36. n c.18.31. o c.15.23. p 1. Reg.20, 41. q 2.Reg.12. 21. r Pſ.118.136 ſ Pſ.118.82. Heracliti lacrymæ. t Hom.30 in Geneſ.

eſſe, qui paretur ex pane cœleſti: taliſque Magdalenam panis participem fuiſſe, juxta Domini plorantem pedes, hac optima parte fruendo a. Appellat præterea pretioſas margaritas in defluxione beatarum lacrymarum. Convenit ea quidem appellatio lacrymis, quibus deflentur propria vel aliena quoque peccata, mors Chriſti, & ſimilia, ſed maximè illis, quos excitat ac reſolvit fervens amor Dei, deſideriumque beatitudinis, ut flante ſpiritu divino fluant hæ aquæ b, neque concretum & congelatum perduret cor, aut cerebrum mentis ac voluntatis. Eadem Magdalena etiam poſtquam repererat Deum ſuum, Chriſtum plorare non deſinebat, quia quem diligebat, tenere volebat, nec dimittere c, timebatque amittere.

a Luc.6. 38. b Pſ.147.18. c Cant. 3.4.

Verſ. 5.) Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, uſque ad domum Dei:
In voce exultationis, & confeſſionis: ſonus epulantis.

DUm illas exprobrationes audirem, ut earum acerbitati moderer, neque ipſum ſolarer, ac anguſtum animum relaxarem, revocabam cognitionem de his, quæ antè dixi, Deum eſſe fortem vivum, mihique pollicitum eſſe, fore ut aliquando tandem redire liceret ad admirabile tabernaculum, in quo ipſe habitans velut in domo admirabilem ſe declarat: & id quidem cum exultante voce, Deique laudes celebrante, quam ſit editurus cum populo, feſtivum etiam epulum ſolemniter agendo.

Alius eſſe ſenſus poteſt ut præter priorem cauſſam lacrymarum, videlicet quod hoſtes exprobrarent Deum vanè coli ab ipſo, fruſtra ſperari, & invocari, hæc alia ſit nempe repoſita memoria, frequentari à ſe ſolitum religioſè tabernaculum ſenſu tanto pietatis, & piæ voluptatis, ut quia nunc id exuli non liceat, colliqueſcat mœrore animus totus.

Hæc recordatus ſum.) Auguſtinus, *hæc meditatus ſum*. Pſalterium Ambroſianum, *hæc memoratus ſum*. Ambroſius, *horum memor*. Symmachus, ἀναπολῶν, *agitans animo*, vel *animadvertens*. Chaldaicè, *ſignorum illorum memor ſum*, vel, *horum immemorabilium* אכאדכר אלין נסיא *illen niſſatia anadacher*, ſigna & mirabilia includuntur in epithetis Dei, ante poſitis *fortis & vivi*. Poteſt nihilominus hoc ad ſequentia referri, ut refert Chryſoſtomus d. Primum ſenſum de auditis opprobriis credit Euthymius, Nicephorus, Heſychius, Euſebius, Baſilius, Theodoretus cum Ambroſio, Auguſtino, Ruffino, Caſſiodoro, Thoma, Hieronymo, Remigio, Hugone Cardinali. Hugone Victorino. Sed Cajetanus amplectitur omnium præcedentium memoriam, quo ſe inſtar cervi fontes petentis anxium dixit eſſe, quod cupiviſſe in domum Dei venire, quod blaſphemias contra providentiam Dei cum ingenti moleſtia audiviſſe. Favent Haimo, & Bruno, Valentia, Dionyſius Carthuſianus. Campenſis exponit, *in memoriam revocabam*, quæ olim Patribus præſtitiſti, ſcilicet eximia providentiæ tuæ beneficia: Folengius, quæ jam tuis pollicitus es cultoribus: Valentia, promiſſionem factam de Chriſto. Non ſemper importat oblivionem *recordandi* verbum, ſed frequentiorem & accuratiorem cogitationem, ut hoc loco notant Haimo & Bruno.

d in Pſ. 121.

Et effudi in me animam meam.) Ambroſius, & Auguſtinus, *ſuper me*, ἐπ' ἐμὸ, עלי *bhalai*, Chaldaicè, & *effundam ſuper me cogitationes animæ meæ. Effundere in ſe animam ſuam*, pluribus exponi modis poteſt. Primus eſt, ut ſit arctatam & preſſam tribulationibus anguſtiiſve dilatare per conſolationem, effundi in lætitiam, in gaudium liquefieri effundere, exhaurire, abigere à ſe mœrorem omnem, effuſo gaudio lætari, vix ſe capere quæ lætitia. Placet Vatablo, Folengio, Janſenio, Genebrardo, Campenſi, Flaminio, Pinto e, Pinedæ f, aliiſque, & ex antiquioribus Thomæ, Hugoni Victorino, Euthymio, Brunoni, Hugoni Cardinali, qui devotionem nominat. Sicut anguſtia, inquit Hugo Victorinus, animum conſtringit, ſic lætitia diffundit, & Thomas; quando liquor diffunditur, dilatatur: unde quia latitudo cordis pertinet ad lætitiam, in effuſione animæ, deſignatur delectatio, juxta illud g, *Effundite coram illo corda veſtra; lætitia*, ait Bruno, citans Auguſt. *animi diffuſio eſt; triſtitia, animi contractio: ſicut cupiditas, progreſſio, timor, fuga*, &c. Secundus oppoſitus primo quem tradit adhuc Euthymius, eumque ſequitur Didymus, Baſilius, Theodoretus, Euſebius, Caſſiodorus, Hieronymus, Remigius, Beda, ut ſit laxare habenas dolori, & quadam velut inundatione profundi lacrymarum, deprimere ac humiliare ſe, ſed intra ſe ipſum, cohibendo ne foras erumpat præ pudore, ad eum fere modum, quo Paulus h, in ſe reſponſum ſcribit mortis habuiſſe. Metaphoræ vim explicat Euthymius, quia quæ ſolidiora ſunt, firmiora, atque conſtantiora ſolent eſſe: quæ fluida, molliora atque laxiora. Tale quid eſt Pſalm. XXI. i *factum eſt cor meum tamquam cera liqueſcens, in medio ventris mei*. Favet huic ſenſui ritus, quo in ſignum pœnitentiæ Samuele prædicante populus aquam effundit *in conſpectu Domini* k. Dixerat David antea tam uberes ac freqentes lacrymas habuiſſe, ut panum loco eſſent, qui quotidie ſumuntur. Vim iſtam tantam dicit effuſioni ſimilem, videlicet aquæ, quam ex olla flammæ extrudunt ac effundunt, qui eſt ardor doloris amoriſque. Galli dicunt (*je me fonds en larmes*) Itali (*mi disfo, mi dileguo, mi riſolvo tutto in lagrime*) Agellius ita ſectatur iſtum qui eſt quoque Ariæ, ut præcedentem refellat ſenſum, quia tali loquendi forma uſa eſt Anna reſpondens Heli Sacerdoti, exponenſque ſummam triſtitiam ſuam l, & quod in Job m legitur, *in memetipſo marceſcit anima mea*, extat Græcè ἐπ' ἐμὲ ἐκχυθήσεται ἡ ψυχή μου, *in me effundetur anima mea*. Vidit Janſenius loca iſta prior, ſed reſpondet aliud eſſe *effundere animam*, ut loquebatur Anna, vel *cor* n, vel, *orationem* o *coram Domino*; aliud, *in ſeipſo*, hoc eſſe lætari intra animum ſuum; illud, promere Deo cuncta deſideria, preces, cogitationes. Fateor, apud Job effuſionem animæ in illo denotare laxationem virium, & exhauſtionem ſpirituum, vitæque quæ ab his pendet ac ſanguinis, quemadmodum & effuſio greſſuum habilitationem ſummam ſignificat p. Hac de cauſſa Lucretius q dixit, licèt male ſentiens de animæ noſtræ immortalitate:

Nunc igitur quoniam quaſſatis undique vaſis
Diffluere honorem, & laticem diſcedere cernis,
Et nebula ac fumus quoniam diſcedit in auras,
Crede animam quoque diffundi.
Quippe etenim corpus, quod vas quaſi conſtitit ejus,
Quam cohibere nequit conquaſſatum ex aliqua re.

Eodem ſpectat in parabola Thecuitis, quod *omnes ſicut aqua dilabimur ſuper terram* r. Verùm non inde ſequitur, *effundere animam in ſeipſo*, non poſſe ad effuſam animi lætitiam pertinere. Quamvis interdum hujuſmodi lætitia propter exceſſum, & laxamentum exinanitionemque virium, quam inducit, in deteriorem partem ſumatur, ut in vaticinio Jacob ſ *effuſus es ſicut aqua* (per nefariam libidinem quæ vires animi exhauſit ac fortaſſis etiam corporis) *non creſcas*. Obſervavit & hoc Pineda t noſter, amplectens noſtri hujus loci expoſitionem primam. Tertius modus exponendi eſt, ut *effundere in ſe* vel *ſuper ſe animam*, ſit colligere ſeipſum ab his, quæ foris ſunt; prævalere, ac ſuperiorem corpore & carne animæ virtutem eſſe: aſcendere cogitatione ut Deum reperiat ſuper omnia corpora, & ſuper ſeipſam. Hoc docent Ambroſius, Auguſtinus, Ruffin. Remigius iterum ac Beda. Sed hi duo, nec non Haimo magis diſertè de Chriſto interpretantur, qui dicat ſe effudiſſe animam uſque ad inimicorum dilectionem, ita tamen, ut ipſa eſſet in ſeipſo, ideſt, in ejus poteſtate, nec eam violentè quis ei eripere poſſet, ſed ſponte effuderit pro tabernaculo admirabili quod eſt Eccleſia. Revocari huc poteſt expoſitio Cajetani de reducendo affectu, & intellectu ad ſeipſum, ſeu de revocandis ad ſe, meditationibus ſuis. Hi ſenſus probabilitate non carent ſi effuſionem intus contineant, nec foras emittant. Quo pacto quidam in tertio allati ſumebant pro dilectione inimicorum, & morte Chriſti. *Effundi eſurienti animam ſuam* u, qui ſubvenit, ac ſublevat famem ejus, depremendo ac patefaciendo tota miſericordiæ viſcera. At hoc non eſt *effundere animam ſuam in ſe*, aut *ſuper ſe*, ſed in alium, & extra ſe.

De animæ cordiſve duritie, & mollitie, ſecundùm tropologiam, vel quo pacto concreſcat ſeu congeletur, & liquefiat, ac ſolvatur, tam in bono quàm in ſenſu malo, differit Hugo Cardinalis, & Philippus Greveus a. Di-

Effundere in ſe animam ſuam quid ſit. e in cap.ult. Ezech. f in c.30. Job.85. verſ. 16. num. 1. Lætitia, animi diffuſio eſt: triſtitia, animi contractio. h 2. Cor.1.9 i verſ.15. k 1.Reg.7.6. l 1.Reg.1. 15. m c.30.16. n Pſ.61.9. Thren.2.19. o Pſ.141.3. Phraſes ſcripturæ. p Pſ.72.2. q l.3. r 2.Reg.14. 14. ſ Gen.49. 4. t in Job c.30 verſ.16.n.1. u Iſ. 58. 10.

a. Diſtinguunt animam ferream, lapideam, ceream, conglaciatam, liquefactam, & alia hujus generis tractant, quæ mihi ocium non eſt referre, præſertim quum ad litteralem ſenſum parum, aut etiam nihil faciant, ſed ob affinitatem & accommodationem ſolam verborum proferantur. Commodiùs ac utiliùs relatu quod Auguſtinus b in confeſſionibus de ſe ſcribit, quod redierit ad ſemetipſum, intraverit in intima ſua; duce Deo & adjutore intraverit, viderítque oculo animæ ſuæ ſupra animam ſuam, lucem Domini incommutabilem, quæ fecit ipſum & dixit; *Cibus ſum grandium, creſce & manducabis me.*

a ſerm. 88. — b l. 9. c. 10.

Quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis uſque ad domum Dei.) Hieron. *quia veniam ad umbraculum, tacebo uſque ad domum Dei*. Trevetus, Hieronymi editionem interpretans explicat, dicere Davidem *effudiſſe in ſe animam*, ideſt, continuiſſe intra ſe affectum doloris, quia ſperaret ſe venturum ad templum. Interim vero taciturum, hoc eſt, diſſimulaturum lætitiam, uſque ad domum Dei, ideſt, quouſque eo perveniat, lætitiam inquam in voce laudis & confeſſionis, quam edere ſolent qui feſta celebrant. Alii ex Habræo, *eo quod tranſibam in numero, cœtu, multitudine, incedebam cum eis uſque ad domum Dei*, vel, *præibam in caterva ſive in comitatu, & adducebam ſive deducebam eos uſque ad domum Dei*: & ita ſenſus eſſet, ideo *effudiſſe animam ſuam in ſeipſo*, atque maximo dolore affectum eſſe, quia recordabatur ejus temporis, quo priuſquam exularet, agere feſta in templo ſoleret, præſens etiam alios, ac tamquam dux deducens; nunc abſenti non liceret, nec intereſſe. Hoc pacto futurum poneretur Hebræo idiotiſmo pro re conſueta & præterita, quam etiam *recordandi* verbum indicat, quum recordatio non ſit niſi de præteritis. Si *recordationem* accipiamus de opprobriis, dicemus propterea *effudiſſe in ſe animam*, aut lætando ſpe reditus, aut dolendo præ ſollicitudine ac deſiderio ejuſdem. Exponit adhuc Trevet, ſecundùm iſtam aliam Hebræorum tranſlationem, quod effundat David ſe in lætitiam, quia tranſiturum ſe ſperet in tecto, ideſt, in templum, & quod movebit eos, hoc eſt, hoſtes exprobratores illos ſuos antea commemoratos, uſque ad domum Dei, efficiendo ut animadverſa Dei adverſus ſe providentia & potentia, & admirabili liberatione à periculis, vel inviti accurrant, ſeſeque intermiſceant choris laudantium in Deum templo. Quod attinet *ad tranſitum in locum tabernaculi admirabilis*, vel ingreſſum (legit namque *ingrediar* Pſalter. Romanum, & Ambroſianum, atque Ambroſius & Auguſtinus: Caſſiodorus autem, *ingrediebar*) Symmachus vertit, ὅτι εἰσελεύσομαι εἰς σύσκηνον, διαβὰς ἀχθήσομαι ἕως τοῦ οἴκου, *quoniam introibo in tabernaculum, per vehar uſque ad domum*, nempe, ut addit etiam catena Barbari, citantis Euſebium, Dei. Aquila, εἰσελεύσομαι ἐν συσκίῳ, παραβιβάζων αὐτοὺς ἕως οἴκου τοῦ θεοῦ, *ingrediar in umbroſum adducens eos uſque ad domum Dei*. Innuit Symmachus vecturam, ac deportationem, & Aquila intra locum umbroſum, & plauſtrum tectum, ſive currum, quadrigam, lecticam, carrucam, quibus utebantur qui peregrè ad templum veniebant, ut indicat Iſaias c, quem citat hoc loco Theodoretus: & de Eunucho, quem aliqui religione Judæum cenſent fuiſſe, proditur in Actibus Apoſtolorum d. Certè εἰσελθεῖν cum præpoſitione ἐν, non denotat locum ac terminum in quem tendas, ſed intra quem ingrediaris, ſive, ut ibi conſiſtas, ſive ut ex eo proveharis ulterius. Agellio non placet, nec mihi admodum probatur, inſtrumentum hìc ſumi ad vehedum. Nam afferre exemplum non poteſt, σύσκιον, quo Aquila utitur, aliud ſignificare quàm τόπον σύνδενδρον δασία, ut Heſychius exponit, arboribus conſitum, vel δασία, *condenſum* ut Suidas; non etiam τόπος abſolutè de curru ſimilive receptaculo ita propriè dicitur. Denique aliena eſt interpretatio ab editione noſtra, & ab epitheto θαυμαστῆς, *admirabilis*: quod vectorio inſtrumento non tribueretur. Idem Agellius *locum tabernaculi admirabilis* putat partem fuiſſe templi exteriorem ad conſidendum exædificatam, porticibus tectam vel ramis frondibuſve: quod in hiſtoria Regum e Hieronymus retenta Hebræa voce מוסך *muſach*, *ſabbathi*, appellet, ibidem vero LXX θεμέλιον τῆς καθέδρας, (fundamentum conſeſſus,) quaſi legerint ibi מוסד *muſad*, non מוסך *muſach*; *admirabilem* dici eum locum, quod admirabili opere conſtructus eſſet, unde uſque ad domum Dei tranſitus fieret. Genebrardus & Bredembachius volunt *locum tabernaculi admirabilis* eſſe Jeruſalem, ipſam ædem eſſe tabernaculum admirabile & domum Dei, ita ut ſint ſynonyma. Baſilius ac Theodoretus figuratè accipiunt *locum tabernaculi admirabilis*, pro Dei mirabili protectione, ſignificarique ſpem docent populi captivi de ſuo reditu, per Dei protectionem, in patriam, deque reſtaurando templo, quæ eſt domus Dei. Euthymius atque Nicephorus explicant *tabernaculum*, templum Salomonis; *domum Dei*, adyta ipſius templi. Si de populo in Babylone captivo hæc intelligantur, jam Salomonis templum conſtructum fuerat, & de eodem reparando ſententia iſta ſumi poſſet, & de ingreſſu in adyta; quod attinet ad ſacerdotes, quibus licebat intrare in בית *batth*, partem interiorem templi, Pontifici autem in Sancta Sanctorum; Si de Davide ipſo exultante, dicetur optare reditum, ut poſſit ingredi aut Jeruſalem, qui erat locus in quo aſſervabatur tabernaculum, quæ ipſa vocabatur *domus Dei*, aut in *locum tabernaculi*, ideſt, in tabernaculum ipſum, quod etiam ſynonymè idem eſt cum *domo Dei*, ita ut *tranſire in tabernaculum* & uſque *ad domum Dei* non differant, nec ſignificent tranſitum à loco uno in alium. Hoc mihi magis placet quàm quod Agellius dicebat, qui etiam non rectè admirabilem locum illum, à tabernaculo diverſum affirmavit; quum id ſit epithetum ipſiuſmet tabernaculi ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, utpote quod divina quadam arte conſtructum eſſet, & univerſitatem creatarum rerum repræſentaret, maximè cœlum. Quid ſi votum innuere Davidem, dicamus, transferendi in commodiorem locum tabernaculi ac templi etiam conſtituendi? quid ſi etiam hic illi locus ſit ſimilis, in quo dicitur f, *conſtituite diem ſolemnem in condenſis* (ἐν τοῖς πυκάζουσι, *in frondoſis obumbrantibus, tegentibus*) *uſque ad cornu altaris*? Occiſo Saule venit in Jeruſalem tranſlato ad ſe regno g, iterum poſt interfectum Abſalonem, ſumma cum lætitia populo comitante h.

c c. 66. 20. — d cap. 8. 28. — e l. 4. 16. — f Pſ. 117. 27. — g 2. Reg. 5. 2. 12. — h c. 19. 15.

Hebraicè סך *ſach*, ſignificat, & *numerum multitudinemque*, & *umbraculum*, ſeu *tabernaculum*, quod etiam nominatur סכה *ſucchah*, unde feſtum סכות *ſucchoth*, *tabernaculorum*. Non eſt Catholico deliberandum, in hac optione, quum editio approbata, receptaque ab Eccleſia poſteriorem notionem amplectatur, quæ placuit etiam R. Abraham declaranti per ſynonymam diſtinctionem מסך *muſach*, (etſi hoc dicunt aulæum fuiſſe, aut velum picturatum ante portam atrii) immo & Paraphraſti hoc loco, qui reddit שללא *telala*, *umbraculum*. Alia vox eſt אדדם *eddaddem*. Hieronymus exponens *tacebo*, eam deduxit à דום *dom*, duplicando daleth, ut ait Ricardus Cenomanus: alii Hebraizantes, qui reddunt (*incedam*) aut quid ſimile, à נדד *nadad*, cum affixo maſculino plurali tertiæ perſonæ. Septuaginta, ut eidem Ricardo videtur à רם *ram*, *ſublimis*, & *mirabilis*. Quidquid ſit de aliis, non video qua ratione, ut Ricardus docet, legere LXX. potuerint אדרם *erarem*, quod nullo modo eſt uſu, nec ut nomen nec verbum. Veriſimilior conjectura Genebrardi, legiſſe אדרם *adram*. Sed meliùs judicio meo אדרים *edarim* vel אדירים *addirim*, quaſi dicas, *quoniam tranſibo* כי *ebi*, *certè, atqui*, &c. *in locum tabernaculi*, aut in tabernaculum fortium, magnorum, magnificorum, &c. nempe populi & gentis meæ, quæ *fortis* appellatur i, vel in tabernaculum magnificentiarum, pretiorum, &c. ideſt, magnificum, pretioſum, mirabile.

i N. 14. 12.

Myſtica interpretatio.

Myſticè *tabernaculum* aſſerit Heſychius legem veterem ſimilem temporario tabernaculo; *admirabile*, quia futuri figuram prætendebat; *domum Dei*, Baptiſmum, quia ibi Deus ac Spiritus Sanctus habitat, ſive, juxta aquas multas, ut eſt in alio k Pſalmo; per legem perveniri ad baptiſmum.

k Pſ. 26.

Euſebius explicat de tabernaculo admirabili, quod longè perfectius eſt Moſaico, & ab illo præſignabatur, nempe de non manufacto, & vero, *quod finxit Dominus, & non homo* l, cujus *exemplar Moſi oſtenſum eſt in monte* m. Conſentit Cyrill. Athanaſius, Apollinar. Origenes n.

l Heb. 8. 2. & 9. 11. — m c. 8. 5. — n Hom. 4. in Joſue.

Euthymius ait, tabernaculum eſſe ſanctum verbi carnem, quæ *admirabilis* dicatur, quia ſine ſemine concreta *domum Dei*, animam Chriſti, per quam Deus in aſſumpta carne verſatus eſt (non ſubtiliter nunc ordinem ſpectat

ctat in aſſumptione utrùm pars per aliam an immediatè ſit utraque aſſumpta) *locum tabernaculi* verbum, per quod concreta eſt ac extitit Caro: Davidem dicere, quod pertranſibit per verbum Dei, & uſque ad aſſumptæ carnis animam deducetur, examinans & contemplans quæ percipere de tanto myſterio poterit: ulteriùs enim pertranſire non concedi.

Beda Chriſtum loquentem facit, & attendentem futuram ſibi gloriam ex perfecta obedientia ſua uſque ad mortem crucis, ut perveniat tranſeundo per tabernaculum legalium quæ obſervaverit, & manſura diutiùs non erant, ad immortalitatem tabernaculi carnis ſuæ, & ad domum cæleſtem vel ad Eccleſiam hic conſtituendam. Ambroſius eodem pacto interpretatus eſt, tum *tabernaculum*, tum *domum Dei*, pro cœleſti beatorum domicilio ubi appareat juſtus, quod prius dictum a eſt *ante faciem Dei*, & quam *unam rem*, in alio Pſalmo b Propheta petiiſſe ſe à Domino, & requiſitum cecinit. Involvit ſimul idem Doctor Synagogæ ſuccedentem Eccleſiam.

a verſ. 4. — b Pſ. 26. 4.

Auguſtinus magis propriè immoratur in Eccleſia, oſtendens quàm ſit admirabile tabernaculum ob eximiarum exercitium virtutum in tanta repugnantia carnis aliarumque tentationum: hinc aſcendi cogitatione ad contemplationem domus Dei, quæ eſt habitatio electorum, partibus infinitis admirabilior. Ibi ait Caſſiodorus, ingrediens, ampliùs plorat, gemitque differri ſibi domum illam, prolongari incolatum in hac ærumnoſa vita. Imitatur Ruffinus Auguſtinum, notatque extra locum tabernaculi, hoc eſt, Eccleſiæ, inveniri Deum non poſſe, non poſſe ad domum Dei cœleſtem perveniri. Quod Hugo Victorinus adhuc exprimit, ut per laborem perveniatur ad requiem. Affinia his dicuntur à Beda, Remigio, Hieronymo c, ferèque à ceteris Latinis, qui obſervant, non tabernaculum, ſed domum eſſe fixam habitationem. Hinc infert Chryſoſtomus d quàm latè in domum Domini quæ Eccleſia eſt, domuſque orationis, eumdem ſit, conquerens de infrequentia, quod & Origenes e facit. Bernardus f, nil aliud cogitare debere, qui ad orationem intrat, quàm verba iſta: oportere namque nos omnino orationis tempore, curiam intrare cœleſtem, & Regis Regum attendere ac venerari majeſtatem. Hieronymus g, admirabile eſſe nolle habitare cum Ægyptiis, ſed vitiorum ingrediendo ſolitudinem, terram cupere promiſſionis intrare.

c hic & Ep. 26 10. 9. & in c. 64. Iſ. in Zach. ult. & Ep. 140 — d in Pſ. 22. — e Hom. 1. in Joſue. — f Serm. de quatuor modis orandi. — g in Zach. c. ult.

In voce exultationis & confeſſionis ſonus epulantis.) Hieron. *in voce laudis & confeſſionis multitudinis feſta celebrantis*. Symmac. κατὰ φωνῆς εὐφημίας καὶ ἐξομολογήσεως πλῆθος πανηγυριζόντων, *cum voce laudationis & confeſſionis multitudinis celebrantium panegyrim ſive ſolemnitatem*. Aquila, ἐν φωνῇ αἰνέσεως καὶ εὐχαριστίας ὄχλου ἑορτάζοντος, *in voce laudationis & gratiarum actionis turbæ feſtivitatem celebrantis* LXX. correcti, ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχου ἑορταζόντων. Sed Complutenſes Regii, aliique codices habent numero ſingulari ἑορτάζοντος. Ambroſius, *ſoni feſta celebrantis*. Auguſt. *ſoni feſtivitatem celebrantis*. Hieron. alibi h, *ſonitus feſta celebrantium*. Pſalterium item Arabicum & Æthiopicum pluralem numerum exprimunt, licèt Hebraicè ſit ſingularis חוגג *chogheg*, quod collectivè de multis accipi poteſt, propter המון *bamon*, proximè præcedens, quod ſignificat *multitudinem*. Verti autem poſſet etiam ex Hebræo, *in voce exultationis & laudis*, ſupplendo adhuc (in) *in multitudine feſtinante* ſeu *tripudiante*. Vel replicando verbum (deducebam) *deducebam turbam feſtum agentem*: vel intelligendo (erat) *erat multitudo turbave tripudians*; vel tandem in genitivo, *in voce exultationis & laudis multitudinis tripudiantis*: qui modus ultimus ab interpretibus Græcis, & in editione noſtra Latina poſitus eſt. Ubi turba multitudoque agitantium feſta, ibi ſonus, & המון *bamon*, utrumque ſignificat: ut idcirco πλῆθος & ὄχλον alii LXX. verterint ἦχον. Retinendo ut par eſt editionem noſtram, non eſt exiſtimandum cum Agellio, interpretem Latinum vocem *Sonus*, ita inclinaviſſe, ac ſi eſſet genitivi caſus, ſed vel, ut Janſenius putat ex *ſonitus*, evaſit *ſonus*; vel, ut ex Alcuino Lombardus notavit, & Hugo etiam fecit atque Carthuſianus, ſuppleri debebit (eſt) *in voce exultationis & confeſſionis ubi eſt ſonus epulantis*, videlicet, *tranſibo in locum tabernaculi admirabilis uſque ad domum Dei*, hoc modo, ideſt, *in voce exultationis & confeſſionis, ubi eſt ſonus & conclamatio magna feſtivè vociferantium*. Sic in alio priùs Pſalmo i vidimus *hoſtiam vociferationis* nominatam, & rurſus k præcipi ut bene pſallerent *in vociferatione*. Sic etiam Joſue dixit Moſes, rediens de monte, populi celebrantis feſtum idolis, voces, quas & exaudiebat, *non eſſe adhortantium ad pugnam, neque compellentium ad fugam, ſed cantantium* l. Igitur *vox exultationis* intenſam ac magnam vocem deſignat, confeſſionis, qua laus dabatur Deo, & gratiæ agebantur, quam Aquila φωνὴν εὐχαριστίας nominavit, & Symmachus priore loco εὐφημίας. Sonus epulantis, non tam eſcas ſumentis, licèt hoc in aliquibus fieret ſacrificiis m, quàm cetera feſtiva ſigna operaque edentis, pulſando muſica inſtrumenta, & ſaltando, ſicut David ante arcam feciſſe narratur n.

h Ep. 140. — i Pſ. 26. 6. — k Pſ. 32. 2. — l Exo. 32. 17. 18. — Vox exultationis quid deſignet. — m Deut. 12. 12. c. 16. 14. & 26. 11. 2. Eſ. 8. 10. — n 2. Reg. 6. 14.

Quidquid pertinet ad celebritatem lætitiæ, quod eſt εὐφραίνεσθαι interpres noſter vertere ſolet *epulari*; ut ibi o, *juſti epulentur*, οἱ δίκαιοι εὐφρανθήτωσαν: Et p, *manducemus, & epulemur*, φαγόντες εὐφρανθῶμεν, ubi mentio eſt etiam de ſymphonia & choro q item r; *epulabatur quotidiè ſplendidè*, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. Sed & quod Paulum ſ legimus, *epulantur non in fermento veteri*, &c Græcè eſt, ἑορτάζωμεν, & Hebraicè eſt חגג *chagag*, *ſaltare*, tripudiare, cum tripudio ire, feſtum tali lætitiæ ſigno celebrare, ingredi per numeros, laudes Dei ſimul canendo, ut ſoror Moſis cum fœminis fecit t, & illæ quæ occurrerunt Davidi, poſt occiſum Goliam u, & Debora cum ſuis x, & alii, aliæque in reditu de Babylone y, de quo Pſalmum hunc eſſe aliquoties dixi ſentire nonnullos. Eadem de cauſſa vocabant agnum חג *chag*, aliudve pecus, & oblationem quam feſtivè deducebant. Hac de re plura in Pſal. LXVI. z. Commentario ſeparatim jam pridem edito. Facit ad rem locus Iſaiæ a; *Canticum erit vobis ſicut nox* (corruptè legunt aliqui vox) *ſanctificatæ ſolemnitatis, & lætitia cordis, ſicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini, ad fortem Iſrael*.

o Pſ. 67. 4. — p Luc. 15. 23. — q verſ. 25. — r c. 16. 19. — ſ 1. Cor. 5. 8. — t Ex. 15. 1. 20 — u 1. Reg. 18. 6. 7. — x Judic 5. 27 — y 1. Eſ. 2. 68. — z v. 4. & 26. — a c. 30. 29.

Ruſticanorum gaudia Forerius hæc putat eſſe: Pintus, Palatius, Adamus & alii, omnium, nocte præcedente, hoſtiam, quæ mane immolanda eſt, præparantium, & interim cantionibus vacantium. Hugo Cardinalis, Carthuſianus, Hieronymus, Thomas, cum iiſdem cantionibus in templum intrantium. Eodem alludit Auguſtinus, docens in hoc loco, quum feſta homines hìc luxuriæ ſuæ celebrant, conſtituere organa ante domos ſuas, ſymphonias, & quæcumque muſicæ ad luxuriam ſervientia, & illicientia. Jam anagogicè conſcendit ad feſtivitatem ſempiternam in domo Dei, ac choros Angelorum, ad vultum præſentem Dei, ad lætitiam ſine defectu: ſonare inde nunc hìc neſcio quid canorum, & dulce auribus cordis, ſed ſi non perſtrepat mundus, mulcere ſonum illum, & rapere cervum (ſpiritualem nempe, alludendo ad animal, quod fiſtula concentu ve alio delectatur b) *ad fontes aquarum* de quibus initio Pſalmi: *vocem exultationis*. Hugo Cardinalis & Carthuſianus ajunt eſſe de beneficiis Dei; confeſſionis de propriis peccatis. Accommodatius dumtaxat, non litteralis hic ſenſus. Moneo, ne erres. Hieronymus Epiſtola 26. Tom. 9. explicat de lætitia quam ex hominum converſione Angeli percipiunt c, & hic ſenſus myſticus.

b Pierius 7. Hieroglyph. Clemens Alexand. 2. pedag. c. 4. — c Luc. 15. 10.

Verſ. 6.) Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi ſalutare vultus mei.

RECordatus ac meditatus quæ ſpem ingenerare poſſent, atq; inter triſtia exhilarare & erigere animũ, ſemetipſum acriter urget reprehenditque, quòd nimio indulgeret dolori, nimis ſeſe dejiceret, nimis conturbaretur. Imperat ſibi ut poſito mœrore ſperet, quia tempus adhuc erit, quo liberatus à præſentibus ærumnis, ab hoc exilio, ab hoſtium perſecutione, liceat cum gaudio reverti, & cum ceteris agitare ſolemnitates in templo, laudare, gratiaſque agere, dicendo; *Tu ſalus vultus mibi*, quia vultum meum ad te unum converto: te unum reſpicio: tu me ac vultum meum exhilaras, abſtergens lacry-